

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Iiro Säynäjarvi

Varautumisen immateriaalinen ulottuvuus

Varautumisen kehykset Helsingin Sanomissa 24.2.2022-31.8.2024

Johtamisen akateeminen yksikkö
Pro gradu -tutkielma
Sosiaali- ja terveyshallintotiede

Vaasa 2025

VAASAN YLIOPISTO**Johtamisen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	liro Säynäjärvi		
Tutkielman nimi:	Varautumisen immateriaalinen ulottuvuus: Varautumisen kehukset Helsingin Sanomissa 24.2.2022-31.8.2024		
Tutkinto:	Hallintotieteiden maisteri		
Oppiaine:	Sosiaali- ja terveyshallintotieteet		
Työn ohjaaja:	Harri Jalonen		
Valmistumisvuosi:	2025	Sivumäärä:	81

TIIVISTELMÄ:

Varautuminen on noussut suuremman huomion kohteeksi viime vuosina. Perinteinen materiaallinen varautuminen ja huoltovarmuus ovat säilyttäneet asemansa tärkeinä osana kokonaisturvallisuutta, mutta ne ovat saaneet rinnalleen uusia huomionkohteita. Informaatiohäiriöt voivat aiheuttaa äkillisiä turvallisuusuhkia ja pahansuovilla vaikuttamisyrittäyksillä voidaan pyrkiä vaikuttamaan vähitellen yhteiskunnan kognitiiviseen turvallisuuteen, jossa korostuvat erilaiset inhimilliset tekijät. Erityisesti oikean ja oikea-aikaisen tiedon merkitys varautumisessa, valmiudessa ja osana kokonaisturvallisuutta on kasvattanut merkitystään digitalisoituvassa yhteiskunnassamme. Tämä kehitys pakottaa poliittisen päätöksenteon tasapainoilemaan ristiriitaisten asiantuntijanäkemyksen, mis- ja disinformaation sekä virallisen tiedon tulvassa. Samalla kansalaisten kriittisyys ja odotukset tiedon avoimuudesta ovat kohonneet, minkä vuoksi varautumisajattelun laajentaminen on yhä tärkeämpi osa kokonaisturvallisuutta.

Tutkielma toteutettiin hyödyntämällä kehysanalyysia käyttäen aineistona Helsingin Sanomissa julkaistuja kirjoituksia. Aineisto koostuu 28 Helsingin Sanomissa aikavälillä 24.2.2022-31.8.2024 julkaistusta tekstistä. Kehysanalyysin avulla pyrittiin ymmärtämään, millaisia merkityksiä, painotuksia ja tulkintoja informaatioon, varautumiseen ja huoltovarmuuteen liittyvistä ilmiöistä rakentuu. Tarkastelussa kiinnitettiin huomiota siihen, kuinka aineisto kehystää immateriaalisen varautumisen teemoja ja millaisia ratkaisuehdotuksia varautumiselle tarjotaan.

Aineistosta löydettiin neljä tulkintakehystä: tiedon huoltovarmuuden kehys, informaatiohäirinnän kehys, henkisen varautumisen kehys ja kouluttautumisen kehys. Kehykset painottavat kukin omanlaistaan näkökulmaa immateriaaliseen varautumiseen, mutta yhdistävinä tekijöinä kehyksillä ilmeni yhteistyön merkitys. Tuloksista käy ilmi immateriaalisen varautumisen toimintakenttä, jossa kaikilla on oma roolinsa kansalaisista yrityksiin ja viranomaisiin. Informaatiohäiriöt aiheuttavat haasteen kovalle turvallisuusajattelulle ja ne pakottavat huomioimaan kokonaisvaltaisemmin erilaiset kognitiiviset, yhteiskunnalliset ja viestinnälliset ulottuvuudet onnistuneessa varautumisessa, jonka tulisi tapahtua yhteistyössä eri toimijoiden välillä.

AVAINSANAT: varautuminen, kokonaisturvallisuus, kriisinkestävyys, informaatiohäiriö, resilienssi, kehysanalyysi

Sisällylys

1	Johdanto	6
1.1	Tutkielman lähtökohdat	7
1.2	Tutkielman tavoite ja tutkimusongelmat	8
1.3	Tutkielman rakenne	9
2	Kokonaisturvallisuus ja immateriaalisia uhkia	10
2.1	Kokonaisturvallisuus	11
2.2	Informaatiohäiriöt	14
2.2.1	Misinformaatio	16
2.2.2	Disinformaatio	16
2.2.3	Poliittinen polarisaatio	17
3	Immateriaalinen varautuminen	20
3.1	Varautuminen ja valmius	20
3.2	Kansalaiset ja immateriaalinen varautuminen	25
3.3	Informaatioresilienssi	26
3.4	Tiedon huoltovarmuus	28
4	Teoriaosan yhteenveto	31
5	Tutkimusaineisto- ja menetelmä	33
5.1	Kehysanalyysi tutkimusmenetelmänä	33
5.2	Aineisto ja analyysi	35
6	Immateriaalisen varautumisen kehukset	37
6.1	Tiedon huoltovarmuuden kehys	37
6.2	Informaatiohäirinnän kehys	41
6.3	Henkisen varautumisen kehys	50
6.4	Kouluttautumisen kehys	56
7	Johtopäätökset ja pohdinta	65
	Lähteet	69

Liitteet	80
Liite 1. Koko aineisto	80

Kuviot

Kuvio 1. Immateriaalinen varautuminen	32
---------------------------------------	----

Taulukot

Taulukko 1. Tiedon huoltovarmuuden kehys	41
Taulukko 2. Informaatiohäirinnän kehys	50
Taulukko 3. Henkisen varautumisen kehys	56
Taulukko 4. Kouluttautumisen kehys	64

1 Johdanto

Yhteiskuntamme kriisit ovat viime vuosina käyneet entistä monimutkaisemmiksi ja pitkäkestoisimmiksi muodostaen jatkuvien pysyvien kriisien ajanjakson eli permakriisin (WHO 2022). Globalisaation myötä ympäri maailmaa levinneet hankintaketjut ja tuotantokoneistot ovat entistä alttiimpia erilaisille häiriöille luonnonkatastrofeista sotiin ja pandemioihin. Myös valtioiden harjoittama sisä- ja ulkopolitiikka heijastuvat herkemmin muualle maailmaan. Samanaikaisesti informaation määrä on lisääntynyt ja tiedon hallintaan sekä tiedon jakamiseen liittyvät ongelmat ovat kasvaneet. Tietoa välitetään entistä enemmän eri kanavia pitkin ja tiedon portinvartijuus on muuttunut. Puhutaan jopa informaatioepidemiasta, infodemiasta, joka käsittää niin mis- ja disinformaation kuin virallisenkin tiedon hallitsemattoman leviämisen.

Suuret tietomäärät voivat aiheuttaa ongelmia myös päätöksenteossa tietoyhteiskunnassamme, jossa liika saatavilla oleva tieto voi paradoksaalisesti halvaannuttaa poliittista päätöksentekoa (Autioniemi ja muut, 2023, s. 203). Kompleksisuuden värittämissä kriiseissä ja häiriötilanteissa hallinnot väittävät turvautuvansa asiantuntijoiden neuvoon, mikä myös suojaa poliittisia päättäjiä, mikäli tilanteet eivät etene suunnitellusti. Uusien ilmiöiden edessä asiantuntijoidenkin antamat lausunnot voivat eriytyä ja päättäjät löytävät itsensä tilanteesta, jossa heidän täytyy valita kilpailevien näkemysten väliltä. Tietoa poliitikoille suodattavatkin usein asiantuntijakomiteat, joiden on täytynyt muodostaa yhtenäinen mielipide asiasta ennen sen julkaisua.

Informaatioympäristön muutos on aiheuttanut painetta poliittiselle päätöksenteolle ja tarpeen selviytyä uusilla tiedon kanavilla (Zamparutti ja muut, 2022). Polarisaatio on lisääntynyt globaalisti politiikassa ja luottamus instituutioihin sekä tieteeseen on kärsinyt kansalaisten silmissä, koska poliittisten päätöksien koetaan vaikuttavan liikaa tieteeseen (Edelman Trust Institute, 2024). Kansalaiset arvioivat jatkuvasti enemmän informaatiota, ja etenkin kriiseissä he osallistuvat politiikkatoimien ja tietoa tuottavien instituutioiden välisen keskustelun arviointiin (Niskanen, 2023, s. 221–222).

Uusikylä ja muut (2021, s. 115) ovat selvityksessään tuoneet esille immateriaalisen huoltovarmuuden tärkeyden materiaalisen huoltovarmuuden rinnalla ja osana kokonaisturvallisuutta. Varautuminen erilaisiin uhkiin koskeekin sekä julkista että yksityistä sektoria, mutta myös kansalaisia. Informaation hallinnan merkitys on entisestään korostunut. Kansalaistiedon hyödyntäminen sekä päätöksenteon avoimuus ovat selvitysten (IRWIN-hanke) mukaan oleellisessa asemassa immateriaalisessa varautumisessa sekä uusien käsitteiden kuten tiedon huoltovarmuuden ja informaatioresilienssin edistämässä yhteiskunnassa osana Suomen kokonaisturvallisuuden mallia.

1.1 Tutkielman lähtökohdat

Alvesson ja Sandberg (2023) korostavat tutkimusilmiön rakentamisen tärkeyttä osana mielikuvituksellista ja vaikuttavaa tutkimusta ja toteavat tutkimusilmiön olevan olennainen osa niin empiriaa kuin teoreettisen viitekehyksenkin luontia. Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee varautumisen immateriaalista ulottuvuutta, ilmiötä, jonka käsitteet ja teemat ovat verrattain uusia eikä niille ole kehittynyt vielä tarkkoja määritelmiä. Kyseessä on siis uusi ilmiö, jolle ei löydy vakiintunutta tutkimusaluetta tai pohjaa, kuten esimerkiksi tiedolla johtamiselle tai strategiselle johtamiselle (Alvesson & Sandberg, 2023, s. 6–7). Hallinnossa kohdataan yhä useammin ilmiöitä, jotka esiintyvät poikkiallinnollisesti ja joita on hankala tai turha yrittää lokeroida. Systemisyys ja ilmiölähtöisyys ovat tärkeässä asemassa, kun hahmotetaan kokonaisturvallisuutta ja immateriaalista varautumista hallinnan näkökulmasta. Tämä korostuu erityisesti erilaisissa kriiseissä ja häiriötilanteissa (Jalonen ja muut, 2022, s. 105–125).

Kiinnostus tutkielman pohjaamisesta varautumisen ympärille kumpusi omista kokemuksista terveydenhuollon organisaatiossa työskentelystä koronapandemian alkaessa. Tällöin huomio kiinnittyi materiaalisiin saatavuusongelmiin, mikä toi ilmi materiaaliseen huoltovarmuuteen liittyviä haasteita. Vähitellen koronapandemian ympärillä alkoi liikkua yhä lisääntyvästi mis- ja disinformaatiota, joka levisi hallitsemattomasti erilaisilla median alustoilla, ja jonka levittämiseen osallistuivat myös korkean tason poliitikot. Myös

instituutiot ja asiantuntijaorganisaatiot ajautuivat yhteenottoihin. Koronapandemia vaihtui nopeasti toiseen kriisiin, kun Venäjän täysimittainen hyökkäys Ukrainaan 24.2.2022 toi jatkoa jo vuodesta 2014 alkaneelle konfliktille kasvattaen mis- ja disinformaation määrää entisestään, sekä toi esiin niin propagandan kuin informaatiotilan hallinnan merkityksen moderneissa konflikteissa, joiden muokkaamisessa media on olennaisessa osassa. Tämä kallisti kiinnostuksen materiaalisesta varautumisesta immateriaalisen varautumisen puolelle ja siihen liittyvien ilmiöiden tarkasteluun ja hahmottamiseen erityisesti kokonaisturvallisuus huomioiden.

1.2 Tutkielman tavoite ja tutkimusongelmat

Tämän tutkielman tavoitteena on hahmottaa varautumisen immateriaalista ulottuvuutta, jonka uhkana ovat tässä tutkielmassa mis- ja disinformaatio sekä poliittinen polarisaatio, osana kokonaisturvallisuutta ja tutkia sen ilmenemistä mediassa kehysanalyysin keinoin. Sosiologi Erving Goffmanin kehittämä kehystäminen tai kehysanalyysi ja sen jalostetut versiot ovat käytettyjä erityisesti mediatutkimuksessa, ja politiikan tutkimuksessa. Kehysanalyysin väljät ennakkoehdot antavat kuitenkin hyvät mahdollisuudet lähestyä monia, erityisesti kokonaisuuksiin kohdistuvia tutkimusaiheita, joten se on luonteva valinta hahmottaa varautumisen kaltaista ilmiötä mediassa (Malin, 2012, s. 7).

Aihe on hallintotieteessä uusi ja käsitteet hyvin nopeasti kehittyviä, samoin kuin ilmiöt, joihin varaudutaan. Aihetta lähestytään tutkielmassa perustavanlaatuisten inhimillisten ominaisuuksien, kuten luottamuksen, resilienssin ja tiedon jakamisen kautta, eikä tutkielmassa keskitytä mahdollisesti nopeasti vanheneviin tekijöihin, kuten tekoälyn vauhdikkaaseen kehitykseen.

Tutkimuskysymyksenä pro gradu -tutkielmassa on: *Minkälaisissa kehyksissä immateriaalinen varautuminen ilmenee Helsingin Sanomien kirjoituksissa?*

1.3 Tutkielman rakenne

Tutkielman johdanto esittelee ja perustelee aihepiirin merkityksellisyyttä niin tutkimusaukon kuin yleisen kiinnostavuudenkin näkökulmasta. Teoriaosuus alkaa kokonaisturvallisuuden mallin läpikäynnillä painottaen siinä esiintyviä immateriaalisia ominaisuuksia ja niiden hallintaa. Immateriaalisilla ominaisuuksilla viitataan tässä pro gradu - tutkielmassa aineettomiin ominaisuuksiin, kuten resilienssiin ja henkisiin kyvykkyyksiin ja tietoon sekä tarkastellaan niitä osana kokonaisturvallisuuden kehityshistoriaa niin Suomessa kuin kansainvälisestikin.

Toisessa pääluvussa avataan immateriaalisia uhkia, joita ovat tässä tutkielmassa informaatioresilienssiä ja tiedon huoltovarmuutta uhkaavat mis- ja disinformaatio sekä erilaiset informaatiovaikuttamisen keinot. Poliittista ja affektiivista polarisaatiota sivutaan osana mis- ja disinformaatiota vahvistavina sekä tiedon hallintaa hankaloittavina tekijöinä.

Kolmannessa pääluvussa käsitellään varautumista immateriaalisiin uhkiin. Luvussa esitellään perusteita varautumisesta ja valmiudesta sekä niihin vaikuttavasta lainsäädännöstä ja sopimuksista. Lisäksi avataan yhteenkietoituneita informaatioresilienssin sekä tiedon huoltovarmuuden käsitteitä. Informaatioresilienssillä kuvataan tässä tutkielmassa yhteiskunnallista resilienssiä. Tiedon huoltovarmuudella tarkoitetaan tässä tutkielmassa tulevaisuusvaliokunnan lausunnon sisältämän määritelmän mukaista kykyä tuottaa, tukea ja hyödyntää oikeellista tietoa, joka syntyy kaikkien yhteiskunnan sektorien tuottamana (TuVL 2/2023 vp, s. 5).

Neljännessä pääluvussa tehdään yhteenveto teoriaosuudesta, jonka jälkeen perehdytään aineistoon ja käytettävään tutkimusmenetelmään. Kuudennessa pääluvussa tehdään kehysanalyysi Helsingin Sanomista löydetystä immateriaalisen varautumisen kehyksistä ja seitsemännessä pääluvussa tehdään johtopäätökset löydetystä kehysistä ja arvioidaan tutkimustyötä.

2 Kokonaisturvallisuus ja immateriaalisia uhkia

Kokonaisturvallisuuden sanasto (Sanastokeskus TSK ry, 2017) on päivitetty viimeksi vuonna 2017 samanaikaisesti julkaistun Yhteiskunnan turvallisuusstrategian kanssa. Sanasto on muodostettu poikkihallinnollisesti Turvallisuuskomitean ohjauksessa, ja siinä määritellään kokonaisturvallisuuden ja varautumisen käsitteistöä. Turvallisuuskomitean toiminnasta säädetään Turvallisuuskomiteasta annetulla valtioneuvoston asetuksella (77/2013), jonka 1 §:ssä komitea määritellään kokonaisturvallisuuden varautumisen pysyväksi yhteistoimintaelimeksi.

Turvallisuuskomitean tehtävistä, kokoonpanosta ja toiminnan järjestämisestä säädetään myös samaisessa asetuksessa. Komitean tehtävät liittyvät oleellisesta eri hallinnonalojen kokonaisturvallisuuteen tähtäävään tilannekuvan muodostukseen ja varautumistoiminnan kehittämiseen, tavoitteena välttää hallinnollista siiloutumista, joka haittaisi yleistä tilannekuvan hahmottamista. Tämän takia myös Turvallisuuskomitean kokoonpano on muodostettu siten, että se kattaa kaikkien ministeriöiden sekä muiden turvallisuustoimijoiden edustajiston, mukaan lukien Huoltovarmuuskeskuksen edustuksen.

Turvallisuustilanne on muuttunut kansallisesti ja kansainvälisesti huomattavasti julkaisun jälkeen. Valtioneuvoston (2012, s. 7) periaatepäätös määrittää kokonaisturvallisuuden tavoitetilaksi, jolla tähdätään elintärkeiden toimintojen säilyttämiseen häiriötilanteissa. Turvallisuustermistön määrittely ja niiden yhteinen ymmärrys ovat olennaisessa osassa toimivaa kommunikointia turvallisuuskysymysten parissa työskentelevien kesken. Suomessa tällaisella käsitteenmäärittelyllä on pitkät perinteet alkaen 1980-luvulta. Seuraavissa kappaleissa käsitellään kokonaisturvallisuutta painottaen sen kognitiivista puolta ja immateriaalisia uhkia.

2.1 Kokonaisturvallisuus

Suomalainen kokonaisturvallisuuden malli pohjaa vahvasti poikkihallinnolliseen luottamukseen. Kokonaisturvallisuuden käsite sementointiin valtioneuvoston (2012, s. 7) periaatepäätöksellä vuonna 2012. Periaatepäätöksessä määritellään kokonaisturvallisuus taavitilaksi, jossa kriittisiä valtiollisia uhkia kyetään hallitsemaan yhteiskunnan eri toimijoiden, kuten viranomaisten, kolmannen sektorin ja kansalaisten välisenä yhteistoimintana. Häiriötilanteiden hallinnan ja erilaisten uhkakuvien varautumisen lisäksi painotettiin niistä toipumista (Keskinen ja muut, 2017, s. 128). Poliittisesta näkökulmasta katsottuna turvallisuus onkin määritelty valtion ydintehtäväksi.

Virta ja Branders (2023, s. 271) tuovat esiin usean julkisen hallinnon kehitysryhmän esiin nostamaa tarvetta tarkastella strategioita ja organisaatioita ilmiölähtöisenä hallintana, jotta mukautuvien strategioiden ja ilmiölähtöisen päätöksenteon tekeminen mahdollistuisi. Turvallisuuden hallintaa tulisi siis myös tarkastella ilmiölähtöisesti, jotta sen mahdollisuudet voitaisiin hyödyntää innovatiivisesti. Suomessa turvallisuuskysymysten ilmiölähtöisen hallinnan tarkastelua saattaa vaikeuttaa kokonaisturvallisuuden kehittäminen pääosin turvallisuustoimijoiden lähtökohdista, jolloin perinteisten johtamismallien käyttäminen ei tuota haluttua lopputulosta. Wood ja Shearing (2007) korostavat myös uusien ajattelutapojen ja toimijoiden tuomista turvallisuuskentälle, jotta turvallisuutta voitaisiin tarkastella objektina ja subjektina.

Keskinen ja muut (2017, s. 124–125) korostavat kokonaisturvallisuuden luonnetta yhteiskunnallisena varautumisen mallina, jonka juuret ovat kokonaismaanpuolustuksessa, eikä niinkään teoreettisena viitekehyksenä, mitä taas edustavat laajaan turvallisuuskäsitykseen liittyvät erilaiset nykyaikaisten kriisien synnyttämät tarpeet, kuten ympäristöön ja sosiaalisiin ulottuvuuksiin liittyvät turvallisuusajattelun laajennukset. Suomessa kokonaisturvallisuudelle (comprehensive security) onkin laajemmin katsottuna ominaista pohjoismainen yhteiskunnallinen ulottuvuus, jonka juuret ovat Kööpenhaminan koulun (Copenhagen school) ihmislähtöisessä turvallisuusteoriassa.

Kokonaisturvallisuuden hallinta perustuu erilaisten uhkien ja jo realisoituneiden uhkien torjuntaan erilaisten strategioiden ja politiikkapäätösten pohjalta.

Turvallisuuden luokittelussa Keskinen ja muut (2017, s. 129–130) tuovat esiin kokonaisturvallisuuden paradoksin, jossa kaiken kattava turvallisuusajattelu tekee kokonaisturvallisuudesta hallitsemattoman ja kompleksisen systeemin, missä se menettää käsitteenä merkityksensä. Turvallisuuskäsitys onkin laajentunut Suomessa jatkuvasti, ja EU-jäsenyyden myötä vuodesta 1995 alkaen sen osa-alueet ovat eurooppalaistuneet, kuten muissakin Pohjoismaissa.

Juntunen ja Virta (2018, s. 72) kuvaavat resilienssiä tämän päivän turvallisuuspolitiikan strategiseksi peruseriaatteen monilla eri yhteiskunnan osa-alueilla varauduttaessa niin ympäristöuhkiin kuin sosiaaliinkin uhkiin. He nostavat esiin myös resilienssin kritiikkiä turvallisuuden hallinnassa. Tällä viitataan tilanteeseen, jossa painotetaan liiaksi reagoivaa varautumista ennakkoinnin ja ehkäisyn kustannuksella. Virta ja Branders (2023, s. 272) korostavatkin turvallisuuden hallinnassa sen tilannesidonnaisuutta ja ympäristönsä kanssa vaikuttamista. Kritiikkiä liialliseen resilienssiin turvautumiseen antavat myös Evans ja Reid (2014), jotka huomauttavat, että resilienssiin perustuva turvallisuuden hallinta voi jopa johtaa suurempaan riskinottoon ja näin vähentää turvallisuutta puuttamalla vain haitallisimpiin turvallisuusuhkiin kokonaisvaltaisen turvallisuuden takaamisen sijaan. Suomessa sana resilienssi esiintyi ensimmäisen kerran hallituksen virallisissa turvallisuusstrategioissa vuonna 2013 julkaistussa Suomen kyberturvallisuusstrategiassa. Siinä puhuttiin kyberresilienssistä ja kyvystä varautua ja toimia yllättävissä häiriötilanteissa (valtioneuvosto, 2013, s. 4).

1950-luvulta alkaen, jälkikäteen ajateltuna eräänlaisena resilienssin esiasteena, kehitettiin henkisen (spiritual) maanpuolustuksen käsite, jolla tavoiteltiin laajempaa yhteiskunnallista maanpuolustustahtoa, niin sodan kuin rauhankin aikana, kuin pelkän militaarisen psykologian integroimisella puolustukseen. Idea henkisen maanpuolustuksen käsitteeseen haettiin Sveitsistä, jossa se oli ollut käytössä jo 1930-luvulta alkaen. Henkisen

maanpuolustuksen käsitteellä tavoiteltiin poliittisesti kuohuvana aikana mahdollisimman neutraalia ja demokratian ydinperiaatteita tukevaa ajatusmallia, jotta välttyttäisiin suorien viholliskuvien käytöltä. (Hyvönen ja Juntunen, 2020, s. 162–163) Pirnazarov (2024) pohtii henkisen turvallisuuden käsitteen teoreettisen ymmärryksen tärkeyttä, jotta sitä voitaisiin kehittää yhteiskunnassamme. Henkisellä turvallisuudella viitataan tilaan, jossa vallitsee sellaiset olosuhteet, missä yksilö kykenee toimiaan arvojensa mukaan yhteiskunnan lakien ja normien puitteissa. Edellytyksenä henkiselle turvallisuudelle on yksilön saama kokonaisvaltainen sivistys, jota voidaan hallinnoida koulutuksen, tiedeellisen tutkimuksen ja henkisten arvojen integraatiolla. (Pirnazarov, 2024, s. 7).

Birdsall (2022) tuo artikkelissaan esiin näkemystä evankelismien ja kokonaisturvallisuuden välisestä suhteesta. Evankelismi on nähty myös uhkana tämän päivän kokonaisvaltaiselle turvallisuuskäsitykselle, sillä tutkimuksissa on havaittu uskonnollisten ryhmissä esiintyvän enemmän rokotevastaisuutta, ilmastonmuutoksen kieltämistä ja autoritääristen johtajien tukemista. Etenkin Yhdysvalloissa evankelisiin ryhmiin liittyy vahva poliittinen laatus, jossa ryhmät yhdistetään populismiin ja äärioikeistoon. Evankelismi tuo mieleen enemmän poliittisia kuin teologisia päämääriä. Samalla on pantu merkille, että puutteet kokonaisturvallisuudessa altistavat juuri marginalisoidut ryhmät suurempaan vaaraan. Psykologinen ja resilienssiin pohjaava turvallisuuskäsitys, jollaista painotetaan erityisesti eurooppalaisessa ja suomalaisessa kokonaisturvallisuuden mallissa, onkin tässä valossa osoittautunut hyväksi turvallisuuden vahvistajaksi, jossa turvallisuudelle ei haeta perusteita teologiasta vaan yleisistä psykologista ihmisiä yhdistävistä ominaisuuksista, kuten resilienssistä.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (ETYJ) painottaakin uskonnonvapauden tärkeyttä yhteisen resilienssin lisääjänä turvallisuusuuhkia vastaan (OSCE, 2019, s. 10). Maa-ilmanlaajuisesti kokonaisvaltaisissa turvallisuuskysymyksissä painotetaan lopulta ihmisoikeuksien toteutumista. Muutos lähti liikkeelle monien uskonnonvapautteen liittyvien sopimusten solmimisesta 2000-luvulla. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö, Euroopan unioni, Yhdistyneet kansakunnat sekä Yhdysvallat pyrkivät edistämään

uskonnonvapautta globaalisti. Samanaikaisesti Venäjällä käytiin keskustelua uskonnonvapaudesta, mutta Venäjän ottaessa käyttöön doktriinin, jossa turvallisuus kytkeytyy oleellisesti moraalisten, uskonnollisten ja kulttuurillisten arvojen loukkaamattomuuteen, lainsäädäntöä kiristettiin uskonnonvapautta rajoittavaksi. Näin ollen Venäjän ”henkisen turvallisuuden” doktriini voidaan nähdä kilpailijana suomalaiselle ja eurooppalaiselle kokonaisturvallisuuden modernille mallille, jossa henkistä turvallisuutta edustaa yhteiskunnallinen resilienssi ja lopulta yksilöön pohjautuva resilienssi. (Stoeckl, 2022, s. 37) Hyvönen ja Juntunen (2020, s. 167–168) huomauttavat yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa vuodelta 2017 esiintyneen henkisen kriisinkestävyden käsitteen käännöksen ”psychological resilience” tarkoittavan ennemminkin henkistä kyvykkyyttä kestää kriisejä, kuin psykologista sääntelyä itsestään.

Moderniin kokonaisturvallisuuden malliin liittyy olennaisesti laajempi, tulevaisuus orientoinut ajattelutapa osana varautumista. Minkkinen (2019, s. 174) toteaa Suomessa eri ministeriöt ja kansallinen ennakointiverkosto harjoittavat tulevaisuustyötä ja ennakointia. Verkoston toimintaa koordinoi valtioneuvoston kanslia sekä Sitra. Valtioneuvoston kanslia toimittaa lisäksi Suomen tulevaisuusselontekoa ja tuottaa näin turvallisuustietoa. Turvallisuuskomitean viimeisimmässä strategiassa vuodelta 2017 varautumista tehostava skenaarioiden pohdinta ja ennakoiviin kyvykkyyksiin panostaminen saivat entistä enemmän painoarvoa verrattuna aikaisempiin turvallisuusstrategioihin (Minkkinen 2019, s. 174).

2.2 Informaatiohäiriöt

Tämän päivän informaatioympäristö on hyvin kompleksinen. Jo yli 60 %: lla maapallon väestöstä on pääsy internetiin ja he käyttävät sosiaalista mediaa. Wardle ja Derekshan (2017) määrittävät raportissaan Euroopan neuvostolle informaatiohäiriön (information disorder) yläkäsitteeksi mis-, dis ja malinformaatiolle. Hopp ja Ferrucci (2020) kuvaavat aikaamme poikkeavan tiedon (deviant information) ajaksi, jossa tiedon portinvartijuus ei toimi samalla tavalla kuin ennen. Poikkeava tieto pääsee esille monissa eri muodoissa ja

erilaisten alustojen kautta (Hopp & Ferrucci, 2020, s. 492). Tekoälyllä generoidaan täysin kuvitteellisia uutisia ja jopa näennäistieteellisiä artikkeleja sekä osallistutaan propagandan tekoon. Ihmiset uskovat misinformaatiota tehokkaammin, kun he altistuvat sille toistuvasti useista lähteistä (Goldstein ja muut, s. 5–6 2024). Juholin ja Rydenfelt (2023, s. 66) tuovat esiin tutkimuskirjallisuuden tuloksia, jossa viestinnän on todettu muuttuneen aiempaa hallitsemattommaksi, ja he viittaavat tähän VUCA-olosuhteilla (volatility, uncertainty, complexity, ambiguity). Hämärät tulevaisuudennäkymät vaativat siis organisaatioilta monenlaisia kykyjä varautua tuleviin muutoksiin sopeutumalla, mutta myös hyödyntämällä niiden suomia mahdollisuuksia kehittää toimintaansa poikkeavan tiedon ajassa (Juholin & Rydenfelt 2023, s. 66). Jalosen (2013, s. 107) mukaan informaatioon liittyy erilaisia haasteita ja epävarmuuksia. Nämä haasteet vaihtelevat kompleksisista tiedon tulkintaongelmista kesympiin ja epävarmempiin tieto-ongelmiin. Monipuoliset yhteydet informaation jakamisessa ovat synnyttäneet tiedonjakamiseen liittyvän paradoksin, jossa kompleksisuus kasvaa yhteyksien lisääntyessä (Jalonen, 2013 s. 104).

Juntunen ja Hyvönen (2020, s. 82) korostavat kansalaisyhteiskunnan toimintakyvyn säilyttämiseksi viranomaisviestintää, joka pitää sisällään disinformaation estämisen. Olenaisena osana kriiseihin varautumista on käsitellä informaatiota yhdessä viranomaisten, asiantuntijoiden ja julkisen keskustelun kautta, koska informaatio on olennainen osa kriisinhallintaa, ja sen tärkeys on vain korostunut resilienssin painottamisen lisääntymisen vuoksi (Juntunen & Hyvönen, 2020, s. 74). Informaatiolla voidaan myös yrittää vaikuttaa laaja-alaisesti erilaisiin kohteisiin. Kyberturvallisuuden sanasto (Sanastokeskus TSK ry, 2018, s. 29) määrittelee tällaisen toiminnan informaatiovaikuttamiseksi.

Seuraavissa kappaleissa kuvatut informaatiohäiriöt, mis- ja disinformaatio sekä polarisaatio asettavat haasteen yhteiskunnan tiedon huoltovarmuudelle ja informaatio-resilienssille.

2.2.1 Misinformaatio

Ruokolainen ja muut (2023, s. 2) määrittävät misinformaation epämääräiseksi, epätarjaksi sekä kaksiselitteiseksi tiedoksi, jonka tulkitsemiseen vaikuttavat yksilöiden ja ryhmien kulttuuriset, sosiaaliset ja myös historialliset tekijät. Misinformaatio ei siis ole tarkoituksellisesti annettua väärää tietoa vaan väärän tiedon tahatonta levittämistä (Koistinen & muut, 2023, s. 43). Myös aikaisemmin virallisena pidetty ja oikea tieto voi muuttua misinformaatioksi, koska se on vanhentunut (Ruokolainen ja muut, 2023, s. 2). Toisaalta kirjallisuudessa havaitaan ajoittain mis- ja disinformaation käsitteiden sekoittumista ihmisten keskuudessa (Osman & muut, 2022, s. 71).

Hatcher (2020) nostaa artikkelissaan misinformaation mahdolliseksi levittäjäksi poliittisen auktoriteetin. Esimerkkinä misinformaation levittämisestä käy yhdysvaltain presidentti Donald Trumpin koronapandemian aikaiset julkishallinnon ja muiden virallisten toimijoiden asettamien toimenpide-ehdotusten kyseenalaistamiset. Hallinnan näkökulmasta Trumpin toimet olivat omiaan aiheuttamaan hajaannusta jo ennestään hajanaisessa valtionhallinnossa ja osavaltioiden paikallisissa hallituksissa. Ongelmana nähtiin nimittäin Trumpin levittämä misinformaatio, ei niinkään byrokratian epäonnistuminen. Ratkaisuehdotukseksi tilanteeseen on tarjottua asiantuntijakeskeisempää hallintoa (Hatcher 2020, s. 1).

2.2.2 Disinformaatio

Weedon ja muut (2017, s. 5) määrittelevät disinformaation vääräksi tai manipuloiduksi tiedoksi, jota levitetään tietoisesti eteenpäin tarkoituksena aiheuttaa sekaannusta tai muuta vahinkoa vastaanottajissa. Disinformaation kohdentaminen voi olla kuitenkin hankalaa ja sen seuraukset voivat säteillä hallitsemattomasti ympärilleen. Myös tietoisesti levitetty puolueellinen tai harhaanjohtava tieto lasketaan disinformaatioksi.

Rucinska ja muut (2022, s. 111–112) kuvaavat disinformaation tärkeäksi vaikuttajaksi digitaalisella aikakaudellamme ja näkevät sen uhkana nykyaikaisille demokratioille. Viranomaisten toiminta on usein informaatiovaikuttamisen ja disinformaation kohteena. Disinformaatiota on esiintynyt erilaisissa muodoissa yhteiskunnassamme jo kauan. Martin (2024) tuo esiin disinformaation pitkän historian ja monimuotoisuuden kansainvälisessä politiikassa. Esimerkkinä yhtenä disinformaation muodosta Martin mainitsee lavastetut hyökkäykset (false flag), joita on esiintynyt Ukrainan sodassa, mutta myös kaukaisemmassa historiassa tapahtuneet Mainilan laukaukset vuodelta 1939. Ukrainan sota on yllättänyt niin perinteisen sodankäynnin vuoksi, mutta myös perinteisen disinformaation esiintymisen vuoksi. Disinformaatioon liittyy monia ulottuvuuksia, joista erityisesti psykologiset mekanismit, joiden vuoksi ihmiset uskovat tai haluavat uskoa väärään tietoon tunnetaan, mutta disinformaation laajemmasta leviämisestä tai sen hallinnasta on tarjolla huomattavasti vähemmän tutkimusta (Martin, 2024, s. 7).

Bennet ja Livingston (2018, s. 54) ehdottavat artikkelissaan syitä disinformaation leviämiseksi demokraattisissa yhteiskunnissa. Julkisuudessa keskustelu on entistä jakautuneempaa ja se haastaa demokraattisia perusperiaatteita arvovaltaisen tiedon kyseenalaistamisesta, joka edelleen murentaa uskoa demokraattisiin instituutioihin kuten lehdistöön ja poliittisiin toimiin. Freelon ja Wells (2020, s. 147–148) huomauttavat, että osansa luottamuksen heikentymisessä lehdistöön on sen omassa toiminnassa ympäristössä, jossa niin sanottujen klikkiotsikoiden merkitys on korostunut. Markkinapaineessa toiminen voi johtaa arvostetunkin uutismedian erehtymään ja osallistumaan huomattavasti mis- ja tai disinformaation levittämiseen.

2.2.3 Poliittinen polarisaatio

Demokraattisen päätöksenteon yhtenä suurimmista uhkakuvista nähdään poliittinen polarisaatio. Polarisaatiota on tutkittu eniten Yhdysvalloissa, missä se ilmenee jyrkimmillään demokraattien ja republikaanien välillä. Se kytkeytyy osaltaan mis- ja

disinformaation leviämiseen. Poliittinen polarisaatio voi olla asiakeskeistä ja mielipide eroja jakavaa polarisoitumista tai affektiivista polarisaatiota.

Reunanen (2022, s. 25–26) tuo esille, kuinka internet on tuonut valtavan määrän tietoa ihmisten saataville ja altistanut kansalaisia erilaisille ajatuksille, on se myös luonut omien ajatuksien vahvistamiseksi varsin suuren kaikupohjan, jolloin erilaisten ryhmien välinen vertailu on jopa helpottunut ja erot ovat räikeämmin nähtävillä, mikä on johtanut ihmisten ryhmäidentiteetin voimistumiseen. Affektiivinen polarisaatio on lisääntynyt tasaisesti maailmalla ja Suomessa. Affektiivisella polarisaatiolla viitataan siihen, kuinka kielteisesti muista poliittisista ryhmistä ajatellaan. Affektiivinen polarisaatio on johtanut myös poliittisen väkivallan lisääntymiseen, ja se koetaan useammin hyväksyttäväksi keinoksi vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon (Piazza 2023, s. 476–477). Piazza (2023) on tutkimuksessaan havainnut, että polarisaatio kurjistaa politiikkaa ja tekee siitä jopa vaarallista, ja että se tulisi nähdä turvallisuusuhkana.

Polarisaation mahdollistaman väkivallan on havaittu lisääntyneen poliitikoiden levittämän vihapuheen ja disinformaation jakamisen myötä. Erityisesti poliittisten johtajien sovittelevilla puheilla on merkitystä, mikäli väkivallan uhkaa halutaan lieventää, mutta myös disinformaation vastaisilla kampanjoilla on merkitystä polarisaation aiheuttamien uhkien torjunnassa. Näin ollen monet polarisaatioon liittyvät uhkakuvat kytkeytyvät mis- ja disinformaation yleistymiseen, mikä syventää entisestään kuilua eri poliittisten, mutta myös muiden ryhmien välillä.

Sitä, kuinka poliittisten toimijoiden jakamaan disinformaation reagoidaan, on tutkittu vähän. Reins ja Wiegmann (2024) selvittivät tutkimuksessaan, kuinka kilpailevien puolueiden kannattajat reagoivat kilpailevan puoleen tai oman puoleensa levittämään disinformaation, ja pitivätkö he sitä valehteluna. Harhaanjohtavavan tai väärän tiedon levittämisessä ei kuitenkaan havaittu merkittäviä eroja näkökantojen puolueellisuudessa. Erityisesti Trumpia tukevien MAGA-republikaanien normien vastainen retoriikka on Hallin ja Druckmanin (2023) mukaan heikentänyt poliittisen tasa-arvon ja osallisuuden

kannatusta heidän keskuudessaan. Trumpin vastustajissa demokratian vastaiset puheet ja kirjoitukset lisäsivät entisestään oikeusvaltion kannatusta ja presidentin valtaoikeuksien kaventamista. Samankaltaisia kehityskulkuja on havaittavissa ympäri maailman.

Affektiivisen polarisaation lopulliset vaikutukset demokraattiseen päätöksentekoon ja poliitikkojen tilivelvollisuuteen ovat toistaiseksi jääneet kuitenkin epäselviksi. Broockman ja muut (2023, s. 808) eivät tutkimuksissaan löytäneet selkeitä affektiivisen polarisaation vaikutuksia poliittisiin lopputulemiin. Hollidayn ja muiden (2024) tutkimuksissa havaittiin kuitenkin, että hyvinkin negatiiviset ajatukset toisen puoleen kannattajista eivät oikeuta poliittista väkivaltaa, eikä puolueliitin puheet ole toistaiseksi siirtyneet sellaisenaan puoleen kannattajiin.

3 Immateriaalinen varautuminen

Tässä pääluvussa esitellään varautumisen käsitteistöä sekä informaatioresilienssin ja tiedon huoltovarmuuden käsitteitä.

3.1 Varautuminen ja valmius

Kirjallisuudessa sana varautuminen (preparedness) esiintyy yleensä erilaisissa hätätilanteita ja luonnonkatastrofeja sekä pandemioita käsittelevissä artikkeleissa ja kirjoissa. Uhat, joihin varaudutaan, ovat siis varsin konkreettisia, kuten niistä selviytymiseen tarvittavat asiat, kuten riittävät lääke- ja ruokavarannot. Tulevaisuuksien pohdinnan kontekstissa Anderson (2010, s. 792) tekee eroa varotoimien, ennaltaehkäisy- ja varautumisen käsitteiden välille. Varautumisessa puhuttaessa pohditaan mitä tahansa tapahtumaa, jonka toteutumisesta ei kyetä sanomaan tarkempaa ja näin ollen tulevaan varaudutaan kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla yleisellä tasolla. Varotoimet ja ennaltaehkäisy-Anderson liittyy johonkin ennalta määritellympään konkreettiseen uhkaan. Tässä ajatusmallissa varautumisen alle kuuluvat resilienssi, kriittisen infrastruktuurin suojeleminen ja yleinen valmiussuunnittelu (Anderson 2010, s. 792).

Varautumisella tarkoitetaan kokonaisturvallisuuden sanaston (Sanastokeskus TSK ry, 2017, s. 37) ja sisäministeriön sisäisen turvallisuuden sanaston (sisäministeriö, 2023, s. 13) mukaan erilaisia varautumistoimenpiteitä, joilla pyritään takaamaan yhteiskunnan ja yritysten sekä myös kotitalouksien toimintakyky erilaisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Varautumisessa voidaan tehdä erilaisia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat tehtävien hoitamisen poikkeusoloissa. Varautumisen päämääränä on siis saavuttaa valmius eli kyky vastata häiriötilanteisiin (Sanastokeskus TSK ry, 2017, s. 36). Tämän mahdollistaa ja siihen myös pakottaa lainsäädäntö. Valmiuslain (1552/2011) 12 §:n mukaan viranomaisten täytyy varmistaa etukäteisvalmisteluin tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen poikkeusoloissa. Suomessa varautuminen on kehittynyt neljän parannellun

vaiheen kautta nykyiseen yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen suojaamisen malliin, jota Turvallisuuskomitea johtaa.

Suomessa varautumisen yhteydessä on viime vuosina esiintynyt entistä useammin organisaation ja yhteiskunnan sekä yksilön resilienssi (Hyvönen & Juntunen, 2018, s. 7). Varautumisella voidaan kuitenkin viitata myös sen immateriaaliseen ulottuvuuteen. Varautumisen määrittelyn laajentamisen tarve on tunnistettu esimerkiksi koronapandemiaa käsittelevissä kriisivalmiuden tutkimuksissa, jossa tunnistettiin inhimillisiä, valtaan ja tiedonvälityksiin liittyviä tekijöitä sekä konflikteja, jotka asettavat omat vaatimuksensa oikeanlaiselle varautumiselle. Heino ja Houtsonen (2022, s. 291) nostavat lisäksi luottamuksen tärkeäksi osaksi organisaatioiden yhteistyön taustalla, joka korostuu erityisesti tilanteissa, joissa kriisinkestävyys on koetuksella. Myös varautumisen aikajänteessä tulisi huomioida kriisien jatkuvuus, eikä keskittyä vain ennakoitaviin tai lyhytkestoisiiin häiriötilanteisiin. (Kihlström ja muut, 2023, s. 558–559)

Uusikylä ja muut (2021, s. 115) on kuvaillut immateriaalista huoltovarmuutta immateriaalisen varautumisen sijaan jakamalla sen kolmeen osaan; suhteisiin, rakenteisiin ja osaamiseen. Suhteet muodostuvat verkostoista ja luottamuksesta sekä niiden legitimeetistä. Rakenteet puolestaan painottavat tehokkaita prosesseja ja toimintakulttuuria. Osaamisen alle kuuluvat tiedonkulku sekä ennakointityö, joka on olennaisessa osassa myös häiriötilanteisiin vastaamisessa. Samoin kuin kokonaisturvallisuus, on verkostomalli oleellinen osa suomalaista huoltovarmuutta.

Tieto on oleellinen osa immateriaalista varautumista ja huoltovarmuutta. Paljon tästä aiheutuu digitalisaatiosta, joka on osaltaan lisännyt ja nopeuttanut mis- ja disinformaation leviämistä, mutta digitalisaatio on myös mahdollistanut vastaamisen näihin uhkiin uusilla tavoilla ja näin luonut pohjan immateriaaliselle eli aineettomalle varautumiselle, ja tätä kautta synnyttänyt myös tiedon huoltovarmuuden tarpeen (Uusikylä ja muut, 2021, s. 82).

Yhteiskunta on joutunut reagoimaan väärän tiedon leviämiseen kehittämällä toimenpiteitä kaikilla yhteiskunnan tasoilla ja sektoreilla niin kotimaassa, mutta myös kansainvälisesti (Koistinen ja muut, 2023, s. 33). Keinoja väärän tiedon leviämisen estämiseen tarjoaa lainsäädäntö ja erilaiset vastakampanjat. Sääntelyllä on kuitenkin omat rajoitteensa dis- ja misinformaation torjumisessa, ja vastakampanjoiden vaikutukset ovat hyvin vaihtelevia. Virheellisen tiedon leviämisen estämisessä sääntelyn avulla joudutaan aina punnitsemaan sen mahdollisia vaikutuksia sananvapauteen sekä pohtimaan, suojaako laki tarpeettomasti joitain tahoja (Koistinen ja muut, 2023, s. 34). Cipers ja muut (2023, s. 3) tarkastelivat tutkimuksessaan valtioiden kykyä vastata disinformaatioon. Tutkimuksessa huomattiin suuremman lehdistönvapauden olevan yhteydessä kokonaisvaltaisempaan disinformaation torjuntaan, ja mitä suurempi bruttokansantuote valtiolla oli, sitä enemmän disinformaatioon puututtiin lainsäädännöllä ja erilaisilla aloitteilla.

Holmgren (2022) tuo artikkelissaan esille digitaalisen infrastruktuurin käsitteen, jolla tarkoitetaan datan siirtämistä ja kaikenlaista käsittelemistä, niin ohjelmistoja kuin laitteita, jotka ohjelmistoa pyörittävät. Holmgren (2022, s. 5) jakaa digitaalisen infrastruktuurin haavoittuvuudet välittömiin ja epäsuoriin sekä pahansuopiin ja sattumanvaraisiin tekijöihin. Sattumanvaraisesta ja välittömästä vaikutuksesta käy esimerkkinä luonnonkatastrofi, välittömästä ja pahansuopa kyberhyökkäys ja sattumanvaraisesta. Epäsuorasta haavoittuvuudesta voidaan puolestaan antaa esimerkiksi aivovuoto ja epäsuorasta sekä pahansuovasta vaikutuksesta digitaalisen infrastruktuuriin erilaiset viennin sääntelyt kuten tullit. Inhimilliset virheet kattavat suuren osan erilaisista digitaalisen infrastruktuurin häiriöistä, mikä nähtiin myös koronapandemian aikana, jolloin olosuhteiden pakosta kasvanut internetin käyttö teki inhimillisistä tekijöistä eniten haavoittuvuuksia internetissä aiheuttaneen tekijän (Holmgren, 2022, s. 5).

Suomessa varautuminen nojaa vahvasti jatkuvuuden hallintaan kaikissa olosuhteissa ja sitä koordinoidaan poikkihallinnollisesti Turvallisuuskomitean toimesta eri ministeriöiden, elinkeinoelämän ja muiden viranomaisten välillä. Tavoitteena on ylläpitää ja kehittää alueellista ja paikallista varautumista kaikilla hallinnon tasoilla. (Wigell ja muut, 2022,

s. 96). Xiang ja Chen (2023, s. 819) kuvaavat varautumisen koordinoitua julkisissa organisaatioissa neljän varautumiseen vaikuttavan tekijän kautta ja mainitsevat yhtenä organisaation koon, joka vaikuttaa suoraan organisaation käyttäytymiseen ja suoriutumiseen. Varautumisen ja huoltovarmuuden turvaamisessa on Suomessa ja muissa Pohjoismaissa oleellisessa osassa yhteistyö julkisen hallinnon ja yksityisen sektorin välillä, jotka vastaavat paljosta huoltovarmuuden kannalta tärkeästä tuotannosta. Yksityisen sektorin on myös huomattu tutkimuksien mukaan olevan kykeneväisempiä parempaan jatkuvuudenhallintaan ja vastaamaan nopeammin häiriötilanteisiin. Oleellista tässäkin yhteistyössä julkisten ja yksityisten organisaatioiden välillä on luottamus.

Varautumisen sääntelyä voidaan tarkastella Aineen ja muiden mukaan (2022, s. 862) oikeudellisen resilienssin kautta, jossa ennakointi on olennainen osa sääntelyä. Vain ennakkollinen sääntely mahdollistaa resilienssin oikeuden. Poliittisessa ympäristössä tulevaisuusajattelun pidentäminen yli vaalien on kuitenkin hankalampaa ja ennakoituvuuden tehostamisen tarve erityisesti lainsäädännössä onkin tunnustettu (Airos ja muut, 2022, s. 154). Kokonaisturvallisuuden toteutumisen kannalta lainsäädännön on sen rinnakkaisien osa-alueiden osalta liityttävä sujuvasti toisiinsa, jotta häiriötilanteiden ja poikkeusolojen lainsäädäntö ei rajautuisi liiaksi omaksi osa-alueekseen. Kokonaisturvallinen varautuminen edellyttää lainsäädännön resilienssin toteutumisen osalta katseen ulottamista muihin tieteenaloihin, jotta oleelliset yhteiskunnalliset ilmiöt tarvittavan lainsäädännön taustalla voidaan tunnistaa. (Aine ja muut, 2022, s. 848)

Pohjoismailla on hyvin yhtenäinen näkemys siitä minkälaisiin turvallisuusuhkiin maiden tulisi varautua. Erityisesti Ruotsi listaa turvallisuusuhkansa hyvin tarkasti, ja perinteisten uhkien kuten pandemioiden ja terrorismin sekä sotien lisäksi listalta löytyvät niin informaatio- ja tietoturvan häiriöt tiedonkulussa (Wigell ja muut, 2022, s. 34).

Weber ja muut (2023) ovat tutkineet sairaalaorganisaatioiden varautumista kyberuhkiin ja sairaaloiden resilienssiä kyberhyökkäyksiä vastaan. Kyberhyökkäyksen muodostama uhka olevan sekä teknistä tietojärjestelmien ylikuormittamista haittaohjelmin, jolloin

näiltä uhilta pyritään suojatumaan erityisesti teknisin kyvykkyyksin ja tietohallinnon avulla. Varautumista ei kuitenkaan voida jättää vain yhden ammattiryhmän harteille, ja varautua tulisi myös siihen, kuinka pitkittyneistäkin kriiseistä palataan takaisin normaalioloihin. Edellytyksenä hyvälle varautumiselle ovat uhkatietoisuus, asenteet ja kyvykkyydet.

Varautumista edistävät toimenpiteet tutkijat jakavat kolmeen ryhmään, jotka ovat uhkien ennaltaehkäisy, toiminta häiriön aikana ja häiriöistä palautumista edistävät toimet. Kaikkien vaiheiden aikana on oleellista, että niitä varten harjoitellaan ja laaditaan ohjeistuksia, kommunikoidaan koko organisaation läpäisevästi sekä arvioidaan ja opitaan toiminnasta (Weber & muut 2023, s. 11). Pekkola ja Ylinen (2023, 1326–1327) huomauttavat näkökulmassaan, että hoitohenkilökunta joutuu tuottamaan mahdollisesti hoitoa ilman tietoa potilaiden hoitohistoriasta, tilanteessa, jossa tekninen tietämys on hetkellisesti varattu muuhun käyttöön. Varautumista tukevin seikkoina voidaan pitää myös organisaatioissa tapahtuvaa tietämistä ja positiivista tietämättömyyttä (Jalonen, 2020, s. 82) Positiivisen tietämättömyyden edellyttämät asetelmat organisaation johdossa ruokkivat uteliaisuutta ja auttavat näin organisaation innovaation kasvattamisessa. Tällaisista ominaisuuksista voi olla hyötyä varautuessa nopeatempoisiin häiriötilanteisiin. Julkisten organisaatioiden kykyä siirtyä arkisesta hallintotyöstä kriisitilanteiden johtamiseen ovat tutkineet Graf ja muut (2023).

Kotsias ja muut (2022, s. 35–36) ovat tutkineet kaupallisten organisaatioiden kykyä selviytyä yhä ammattimaistuneempia kyberhyökkäyksiä vastaan ja todenneet hyvän suojautumisen ja organisaation läpäisemän kyberresilienssin vaativan organisaatiolta kykyä toimia proaktiivisesti ja harjoittavan kyberuhkien tiedustelua. Tällä tavoin organisaatio kykenee löytämään itse omat haavoittuvuutensa ja korjaamaan ne ennen vahingon tapahtumista. Ainoastaan passiiviseen puolustautumiseen tähtäävä suojautumiskulttuuri sekä alan parhaisiin käytäntöihin nojaaminen johtaa jatkuvaan epäsymmetrian tilaan ja kyberturvalliseen kilpavarusteluun, joka ei välttämättä ole tehokas tapa suojautua

kyberuhkilta vaan tehokas varautuminen edellyttää aktiivista, sotilasorganisaatioilta omaksuttua ja hyväksi havaittua tiedustelun mallia. (Kotsias ja muut, 2022, s. 36–37).

3.2 Kansalaiset ja immateriaalinen varautuminen

Kansalaisten osuus varautumisessa ja valmiudessa on noussut vähitellen turvallisuusajattelun keskiöön siviilivalmiuskäsitteen muodossa samalla kun turvallisuusajattelu on muuttunut yhä kokonaisvaltaisemmaksi ja kaikkien yhteiseksi asiaksi (Niskanen ja muut, 2024, s. 16). Siviilivalmiuden käsitteellä ei vielä ole vakiintunutta määritelmää (civil preparedness), mutta sillä viitataan siihen, kuinka vastata ei-sotilaallisin keinoin tulevaisuudessa tapahtuviin kriiseihin (Niskanen ja muut, 2024, s. 23).

Siviilivalmiutta määrittää omasta näkökannastaan Suomessa pelastusopisto, joka määrittää sen kattavaksi ja kokonaisvaltaiseksi kansalaisten turvaamiseksi, samoin kuin Suomen Nato-edustusto. Huoltovarmuuskeskus lähestyy taas siviilivalmiutta ei-sotilaallisenä valmiutena (Niskanen ja muut, 2024, s. 40–41). Natossa toimii osana siviilivalmiuden ylläpitoa Naton resilienssikomitea, joka osaltaan koordinoi toimia, joilla jäsenmaat vastaavat velvoitteestaan kehittää resilienssiä sekä sotilaallisiin että ei-sotilaallisiin uhkiin (NATO, 2024).

Kari (2023, s. 728) tuo artikkelissaan esille, että Nato-jäsenyys ei vienyt Suomea pelkäämään osaksi sotilasliittoa, vaan lisäksi poliittista yhteisöä, joka määrittelee strategioissaan suuntaviivat myös siviiliresilienssin kehittämiseen kokonaisuutena. Siviiliresilienssin keskeisiksi tavoitteiksi määriteltiin kolme ydintoimintoa, jotka ovat hallinnon jatkuvuuden varmistaminen, väestön välttämättömien palveluiden turvaaminen sekä siviiliyhteiskunnan tuen mahdollistaminen sotilasoperaatioille. Kolmesta ydintoiminnasta on johdettu seitsemän siviiliresilienssiä koskevaa vaatimusta, joista ensimmäisenä on kriittisten palveluiden ja julkisen hallinnon jatkuvuuden turvaaminen. (Kari 2023, s. 729) Resilienssin korostuminen näkyy myös pääministeri Orpon hallitusohjelmassa, jossa korostetaan

varautumisen ja valmiuden lisäksi hallinnon resilienssiä (Brunila ja muut, 2023, s. 1011–1012).

Sisäisen turvallisuuden sanastossa (sisäministeriö, 2023, s. 14) kotitalouksien ja yksittäisten henkilöiden varautumiseen viitataan omatoimisen varautumisen käsitteelle (individual emergency planning, home preparedness). Viranomaiset ovat Suomessa asettaneet tavoitteeksi, että jokainen kotitalous tai yhteisö kykenisi selviämään 72 tuntia itsenäisesti ja ilman välittämiä ongelmia erilaisten kriittisten perustarpeiden, kuten vedenjakelun tai sähkön jakeluhäiriöiden yllättäessä. Tietoa kansalaisille jakavat Suomen pelastusalan keskusjärjestö ja Huoltovarmuuskeskus. Immateriaaliset varautumisen muodot on myös tunnustettu 72 h -ohjelman ohjeistuksissa, jossa on osionsa niin henkisellet kriisinkestävyydelle kuin pääsystä oikean tiedon ääreen toimimalla tietoturvallisesti. Henkisessä kriisinkestävyydessä painotetaan erityisesti varautumisen parantamista pohtimalla ja oppimalla häiriötilanteista. Häiriötilanteiden viestinnässä korostetaan kansalaisten osallisuutta mahdollisen disinformaation tahattomina levittäjinä, ja pyritään opastamaan, kuinka tunnistaa mahdollisesti väärä tieto. (72tuntia.fi)

Se, millä tavalla kansalaiset kykenevät osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun, on riippuvainen heidän mahdollisuudestaan saada tietoa ja käyttää sitä hyväkseen. Tutkimuksissa on havaittu, että informaatiolukutaitoa voidaan pitää kansalaisten osallisuuden edellytyksenä (Kork ja muut, 2023, s. 270).

3.3 Informaatioresilienssi

Rantamäki (2023, s. 492–493) kuvaa informaatioresilienssiä hallintotieteessä uutena käsitteenä, jonka juuret ovat kirjasto- ja informaatiotieteessä. Lloyd (2015, s. 1029–1030) kuvaa informaatioresilienssiä (information resilience) yksilötasolla kykyä hyödyntää informaatiota hankaluuksista selviämiseen ja edelleen hankalaan tilanteeseen sopeutumiseen. Hallintotieteessä korostuu informaatioresilienssin moniulotteinen systeeminen luonne. Informaatioresilienssi on siihen vaikuttavien tekijöiden summaa suurempi

kokonaisuus (Rantamäki, 2023, s. 493). Informaatioresilienssi ei siis synny itsestään vaan se vaatii tietynlaiset olosuhteet muodostuakseen. Yhteiskunnan tasolla informaatioresilienssi voidaan mieltää kollektiiviseksi prosessiksi, jossa kansalaiskeskustelulla on suuri rooli.

Ihmisten lisäksi misinformaation on havaittu leviävän myös eläinkunnan keskuudessa ja eläimille on kehittynyt myös keinoja sen torjuntaan. Fahimipour ja muut (2023) havaitsivat tutkimuksessaan, kuinka koralliriutoilla elävät kalat torjuivat vaaraan liittyvää misinformaatiota säätelemällä tiedonvälitystä ja päätöksentekoaan. Parvissa elävien kalojen parissa esiintyy siis jonkinlaista informaatioresilienssiä. Vuorovaikutus muistuttaa systeemistä vuorovaikutusta ympäristön kanssa (Rantamäki, 2024, s. 66). Juntunen ja Hyvönen (2020, s. 79–80) korostavat yhteiskunnan hyvää yleissivistystä vahvan informaatioresilienssin taustalla, joka mahdollistaa muitakin resilienssin osa-alueita ja tukee poliittista sekä sosiaalista luottamusta. Tätä tukevat myös Rantamäen ja Jalosen (2022) havainnot.

Organisaatioissa tapahtuvan vuorovaikutuksen on huomattu lisäävän aineetonta pääomaa aineellisen lisäksi ja näin kasvattavan koko yhteiskunnan resilienssiä (Juholin & Rydenfelt, 2023, s. 66). Myers (2021) on havainnut informaation jakamisen lisäävän koko yhteisön resilienssiä ja sosiaalista pääomaa, eikä se ainoastaan tarjoa parempaa kykyä varautua mis- ja disinormaation aiheuttamiin ongelmiin häiriötilanteiden aikana. Hyvärinen ja Vos (2015, s. 583–584) toteavat paremman yhteiskunnallisen varautumisen yhdeksi taustatekijäksi yhteisöjen välisen kommunikaation ja sen, kuinka eri toimijat kommunikoivat keskenään. Resilienttien informaatioverkostojen lopputuloksena on hyvä luottamus ja yhteistyökyky jo ennen mahdollisia kriisejä (Hyvärinen & Vos 2015, s. 584).

Luottamus syntyy Rantamäenkin (2024, s.41) mukaan yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa eri toimijoiden välillä ja luo näin resilienssiä. Luottamukselle on Denhardtin ja Denhardtin (2015) mukaan suuri tarve, sillä osallistava hallinta kansalaisten ja viranomaisten välillä on yhteydessä tehokkaampaan ongelmanratkaisuun kaikilla julkishallinnon tasoilla.

Julkisen luottamuksen rakentaminen kansalaisten ja hallinnon välillä oikeanlaisella kommunikaatiolla on oleellisessa osassa vaikuttavaa hallintoa erityisesti terveyskriiseissä (Liu & Duarte, 2023, s. 3). Tietoisuus toistensa toimista lisää kansalaisten luottamusta hallintoon ja tarjoaa mahdollisuuden edistää kansan etua. Rantamäki (2023, s. 42) toteaa informaatioresilienssin olevan ilmiö, jonka järjestämisestä kukaan yksittäinen taho ei voi vastata.

Liu (2024, s. 421–422) kirjoittaa artikkelissaan kansalaisten luottamuksesta hallintoon ja siitä, kuinka luottamus on kohdannut viime vuosina yhä enenevässä määrin monimutkaisempia haasteita, joiden ratkaisuksi tarvitaan yhä rajat ylittävämpää yhteistyötä niin paikallisten toimijoiden kuin kaupallisten ja ei-kaupallisten välillä, jotta hallitusten ja demokraattisten instituutioiden politiikan jalkauttaminen sujuisi yhteistyössä ja olisi näin ollen resilienttimpää. Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty myös päinvastaisia väitteitä yhteistyötä vastaan. Parry (1976) sekä Citrin ja Stroker (2018) argumentoivat epäluottamuksen lisäävän kansalaisten osallisuutta, koska heille muodostuu näin suurempi motivaatio puuttua itse huomaamiinsa epäkohtiin.

3.4 Tiedon huoltovarmuus

Huoltovarmuudella (security of supply) viitataan yleisesti erilaisten hyödykkeiden ja palveluiden saatavuuteen kaikissa tilanteissa. Huoltovarmuuden käsite on kuitenkin osittain kontekstisidonnainen. Sillä voidaan viitata esimerkiksi dataliikenteen turvaamiseen tai energiaverkkojen käytön jatkuvuuden varmistamiseen. Huoltovarmuus kattaa perinteisessä mielessä myös fyysisten esineiden tuotannon turvaamisen ja varastoinnin. Esimerkkeinä näistä käyvät ammuksset, lääkkeet ja muut kriittiset materiaalit sekä elintarvikkeet alkutuotannosta lähtien (Wigell ja muut, 2022, s. 48).

Suomessa huoltovarmuudella on ollut jo pidemmän aikaa varsin laaja määritelmä, jonka osaksi on tulossa yhä vahvemmin yhteiskunnan resilienssi, jota painotetaan niin EU:n kuin Natonkin strategioissa. Wigell ja muut (2022, s. 48–49) tuovat esiin, kuinka

koronapandemian myötä syntyneet tuotanto- ja jakeluketjun häiriöt aiheuttivat tarpeen tarkastella laajemmin koko huoltovarmuusketjua. Huomio kiinnittyi tämän myötä lisäntyneesti tietoon ja siihen liittyvään infrastruktuuriin.

Cheatham ja muut (2022) pohtivat artikkelissaan, miten oli mahdollista, että koronapandemian hoito epäonnistui niin huomattavasti erityisesti Yhdysvalloissa, vaikka erilaisiin pandemiaskenaarioihin oli varauduttu jo pitkään. Luottamus julkiseen terveydenhuoltoon ja sen tarjoamaan tietoon oli heikkoa, eikä terveydenhuollon organisaatioilla ollut keinoja kamppailla mis- ja disinformaation leviämistä vastaan. Oletukset siitä, kuinka asiantuntijoihin luotettaisiin auktoriteetteina eivät päteet, vaan pandemian politisoituminen johti lukuisiin kuolemiin. Pandemian hoitoon varautuminen ei siis riitä, vaan viranomaisten olisi kyettävä hallitsemaan usein myös samanaikaisesti esiintyvää infodemiaa.

Kaarkoski ja muut (2021) huomauttavatkin, että kansalaisten kykyyn toimia häiriötilanteissa liittyy odotuksia, jotka poikkeavat normaalista. Olennaisinta olisikin saada kansalaiset osallistumaan kykyjensä mukaan tietoketjuun sekä korjaamaan mis- ja disinformaation aiheuttamia haasteita, mutta myös luomaan viranomaisten kanssa vuorovaikutussuhde, jossa tietoa punnitaan yhdessä ja ymmärretään siinä esiintyvät ristiriidat osana tiedonkäsittelyä (Kaarkoski ja muut, 2021, s. 107–110). Luottamus on siis tärkeä osa myös tiedon huoltovarmuutta. Julkisen luottamuksen saavuttamista ja palauttamista on tutkittu erityisesti terveystilanteiden kohdalla. Liu ja Duarte (2023, s. 4) kuvaavat havaintoja siitä, kuinka terveystilanteet kuten pandemiat usein pahentavat ja nostavat pintaan ennakkoluuloja julkista sektoria kohtaan.

Tiedon huoltovarmuus on esiintynyt viime vuosina enenevässä määrin erilaisissa selviytyksissä ja selonteoissa sekä poliittisessa päätöksenteossa, ja siitä on kuultu eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa (TuVL 2/2023 vp, s. 5), jossa tiedon huoltovarmuus on määritelty erilaisten katsausten pohjalta "yhteiskunnan kaikkien toimijoiden kyvyksi tukea, tuottaa ja hyödyntää tietoa, joka on oikeellista, saavutettavissa

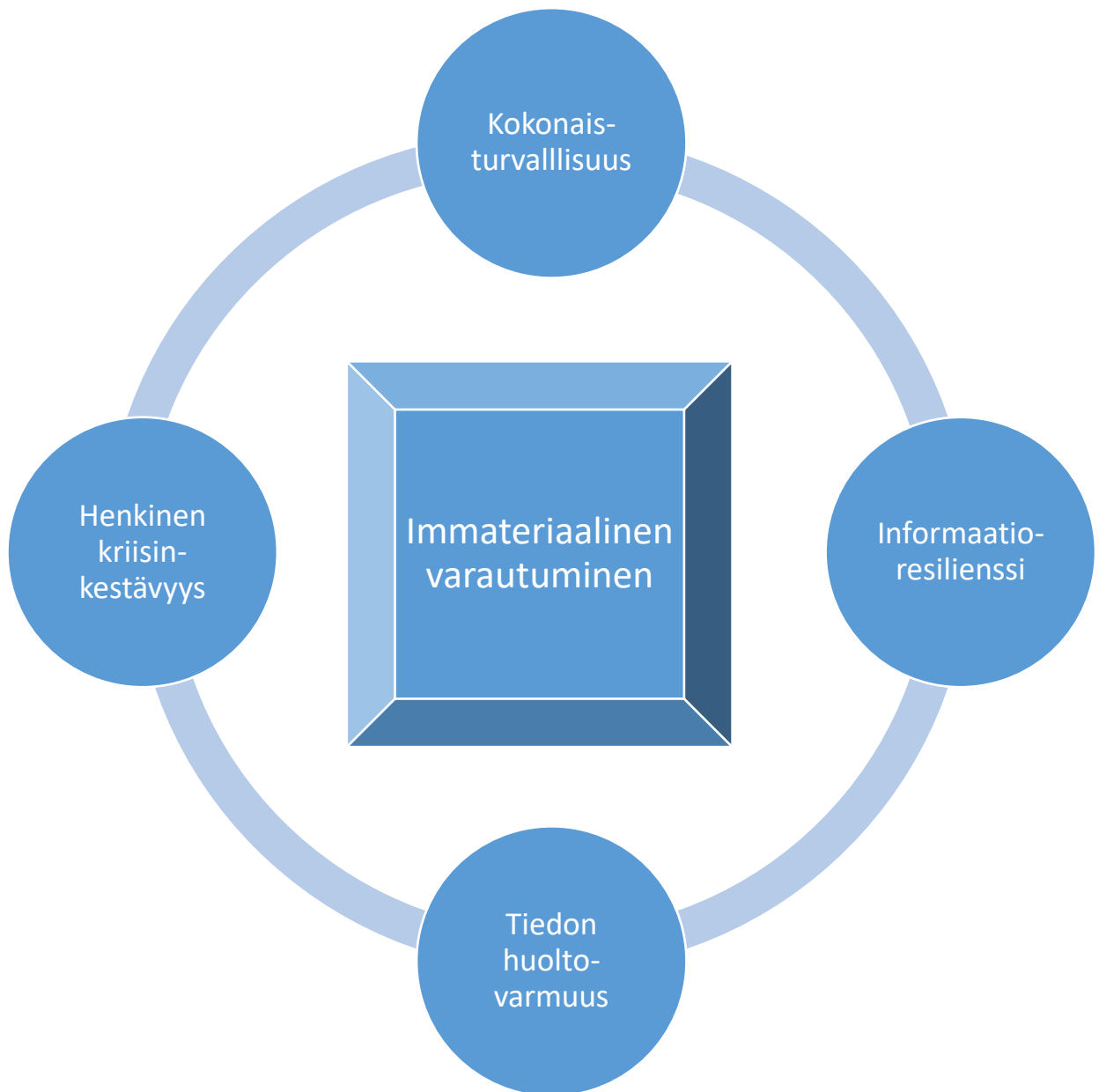
olevaa ja oikea-aikaista”. Tiedon huoltovarmuudella ei kuitenkaan ole toistaiseksi mitään vakiintunutta tieteellistä tai yhteiskunnallistakaan määritelmää.

Varautumisessa ja huoltovarmuudessa tai tiedon huoltovarmuudessa on kyse paljolti ennakoinnista ja menneestä oppimisesta. Tutkimuksissa on havaittu, että ihmiset ovat yllättäen vähemmän likinäköisiä tulevaisuuden hahmottamisessa kuin menneisyydessä tapahtuneiden kollektiivisten lopputulemien arvioinnissa. Prior ja muut (2023) ovat havainneet tutkimuksissaan, että ihmiset arvioivat väärin nykyhetkessä tapahtuvien politiikkapäätösten merkityksen, mikä johtaa usein myös juuri vaalien alla tapahtuviin ja pitkäntähtäimen hyötyjä heikentäviin politiikkapäätöksiin. Päätökset voivat johtaa äänestäjiä kosiskelemaan rahankäyttöön tai päätöksien tekemättä jättämisiin. Poliitiikan tutkimuksessa on havainnoitu likinäköisyyttä perinteisesti jälkikäteen arvioituna, kun taas käyttäytymistieteellisessä tutkimuksessa on keskitytty tulevaisuuden havainnointiin yksilön näkökulmasta (Prior ja muut 2023, s. 2).

4 Teoriaosan yhteenveto

Tässä luvussa teen yhteenvetoa tutkielman teoreettisesta viitekehyksestä. Tutkielman teoreettisesta viitekehyksestä käy ilmi immateriaalisen varautumisen moniulotteisuus, mikä kytkeytyy lähes kaikille yhteiskunnan osa-alueille kuten turvallisuuteen ja huoltovarmuuteen ja näiden yhteiseen hallintaan. Mis- ja disinformaatio sekä poliittinen polarisaatio asettavat merkittäviä haasteita yhteiskunnan immateriaaliselle varautumiselle. Esitetyt teorioita hyödynnetään tämän tutkimuksen aineiston linssinä ja käytetään myöhemmin johtopäätöksiä tekemiseen.

Holmgren (2024, s. 136) nostaa esiin Suomen aseman korkean teknologian maana, joka on alttiina erilaisille häiriötilanteille. Varautumistyöllä ja kokonaisturvallisuuden mallilla on Suomessa pitkät perinteet, joiden täytyy kuitenkin kehittyä jatkuvasti, jotta kyky tehdä päätöksiä ja säilyttää toimintakyky erityisesti kriisiaikoina säilyisi. Kokonaisturvallisuuden poikkihallinnollinen yhteistyömalli yhteiskunnan eri toimijoiden kesken, on oleellinen osa kansallista varautumisen mallia. Turvallisuuskomitean merkitys kokonaisturvallisuuden koordinoijana on tärkeää, jotta turvallisuustyöllä kyettäisiin huomioidaan kaikkia varautumiseen ja turvallisuuteen vaikuttavia ominaisuuksia, myös immateriaalisia. Turvallisuuskysymyksissä informaatiotilan hallinnan merkitys kasvaa jatkuvasti. Ketola ja muut (2023, s. 6–7) korostavat tilannetietoisuuden tärkeyttä disinformaatiota vastaan kamppailussa.

Kuvio 1 Immateriaalinen varautuminen

5 Tutkimusaineisto- ja menetelmä

Tässä luvussa esitellään tutkimuksessa käytetty menetelmä ja aineisto. Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia immateriaalista varautumista kehysanalyysin keinoin. Aineistolähtöinen teoriaohjaava kehysanalyysi antoi tässä tutkimuksessa vapautta aineiston käsittelyn suhteen, jolle ei aikaisemman tutkimuksen pohjalta ollut löydettävissä valmiiksi hyödynnettäviä kategorisointeja. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, s. 103) Tutkimusaineisto itsessään oli mykkä ja edellytti tulkintaa. Aluksi kuvataan kehysanalyysi tutkimusmenetelmänä, jonka jälkeen käydään läpi aineisto ja sen ominaispiirteet ja kuinka sitä hyödynnettiin juuri tässä tutkimuksessa.

5.1 Kehysanalyysi tutkimusmenetelmänä

Kehysanalyysin idean esitteli sosiologi Erving Goffman (1974) teoksessaan *Frame Analysis: An Essay on the organisation of experience*. Kehysanalyysin ideana Goffmanilla oli näyttää kuinka yksilöt kokevat arkielämän sosiaaliset tilanteet. Yksilölle jäi tarve vastata Goffmanin esittämään kysymykseen ”what is going on here”, mitä tässä on meneillään. Goffman jakoi kehykset luonnollisiin ja sosiaalisiin kehyksiin. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvat kehykset syntyvät ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja niiden jatkuvuudesta. Luonnolliset kehykset ovat tahdosta riippumattomia tapahtumia.

Kehysanalyysi juontaa juurensa kognitiivisesta psykologiasta, jossa tutkitaan kuinka ihminen prosessoi ja tulkitsee tietoa uusissa kohtaamisissa. Goffman lähestyi vuorovaikutustilanteita symbolisen interaktionismin kautta tarkastelemalla, kuinka kehykset määrittävät tapahtumien tulkintaa. Kehys ilmentää sitä, kuinka ihmiset rakentavat omanlaisiaan todellisuuksia omasta kulttuuristaan käsin havainnoimalla asioita ja antamalla niille merkityksiä nimeämällä niitä. (Väliverronen, s. 51) Harré ja van Langenhove (1991) käyttävät kehyksien sisään kirjoitetuista rooleista nimitystä puhuja-asetat, jotka liittyvät siihen, kuinka ne sijoittuvat tilanteen sosiaaliseen kontekstiin. Gamson (1989, s. 157–159)

huomauttaa, että kehysanalyysillä pyritään paljastamaan valitusta aineistosta syvempiä merkityksiä, jotka eivät käy ilmi ensi katselulla.

Goffmanin alkuperäisestä sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden kehystämisestä ja analysoinnista on kehysanalyysia päädytty hyödyntämään monenlaisessa tutkimuksessa, niin yhteiskunta- kuin mediatieteissäkin. Laadullisen kehysanalyysin lisäksi on kehysanalyysia hyödynnetty myös kvantitatiivisesti. Median tutkimuksessa kehyksillä tapahtumia järjestellään ja määritellään kokonaisuudeksi hyödyntämällä metaforia, kielellisiä keinoja ja painotuksia sekä tutkimalla kuka saa äänen julkaisuissa ja millaisia rooleja henkilöt saavat havainnoitaessa. Väliaverron (2007, s. 52) huomauttaa, että journalistisessa kehystämisessä on kyse myös jatkuvuudesta, jossa asiat kytkeytyvät laajempaan kokonaisuuteen, joissa yksittäiset tapahtumat voivat näyttäytyä irrallisilta.

Tässä tutkielmassa sovelletaan Robert Entmanin (1993) käyttämää kehysanalyysia. Entman näkee kehystämisen vuoropuheluna aineiston tuottajan ja sen tarkastelijan välillä. Kummallakin osapuolella on omat kehyksensä, joihin tulkintaa sovitetaan ja näihin vaikuttavat erityisesti vastaanottajan tausta (Entman, 1993, s. 52–53). Tätä kautta kehykset tulisi nähdä osana ihmisen psyykettä. Kehyksien muodostamisessa on Entmanin (1993, s.51–52) mukaan kyse pitkälti valintojen tekemisestä sen välillä, minkä ajatellaan olevan merkittävää. Näistä valinnoista tai valitsematta jättämisistä avautuu erilaisia tulkintapolkuja. Entman lähestyi kehyksen kohdetta pohtimalla kehyksessä esiintyviä ongelmia ja niiden syitä. Lisäksi ongelmille tulisi esittää ratkaisuehdotuksia ja tarkastella aineiston moraalisia arvostelmia. Entman on tutkinut kehystämistä erityisesti poliittisen viestinnän kentällä. Koska kehystäminen on pitkälti tiedon valitsemista ja korostamista, vaikutetaan sillä vastaanottajan mielipiteeseen ja näin se myös korostaa kehystämisen merkitystä poliittisessa viestinnässä. Kehysanalyysille ei ole saatavilla sellaista mallia, mikä vastaisi suoraan kysymykseen siitä, kuinka kehykset ilmenevät tekstistä tai miten ne vaikuttavat vastaanottajan ajatuksiin.

Entmanin (1993, s. 52–53) kehyksille antamat neljä tarkoitusta; ongelman määrittäminen, ongelmien syiden selvittäminen, moraalisten arvostelmien löytäminen ja ratkaisuehdotukset, voivat ilmetä aineistosta joko yksittäin tai yhdessä. Entman painottaa kehysanalyysissa keskeisten merkitysten huomaamista tekstistä.

Entman (1993, s. 53) kuvaa tiedon välittämistä osina, joita voidaan tuoda esille kulttuurisidonnaisin symbolein, kertaamalla tai muotoilemalla tekstin asettelua. Lopulta yksikin vastaanottajalle merkityksellinen funktio tekstissä voi muuttaa vastaanottajan käsityksen aiheesta, mikäli sille löytyy kaikua hänen omasta tietorakenteestaan. Toisaalta taas vastaanottajan uskomusjärjestelmä voi estää tekstissä esiintyvän teeman havaitsemisen, vaikka se olisikin hyvin korostettu. Kehystämällä ei saada aina aikaan vastaanottajassa haluttuja reaktioita, vaan vaikutukset voivat olla myös päinvastaisia. (Entman 1993, s. 53). Erkki Karvonen (2000, s. 83–84) huomauttaa eri käsitteiden sekoittumisesta tulkin-takehykseen. Osa käsitteistä kuten diskurssi ja kertomus muistuttavat pintapuolisesti kehyskäsitettä. Käsitteet ovat myös lainanneet toisiltaan, eikä niitä ole aina käytetty johdonmukaisesti. Kielipeleistä ammentava diskurssi eroaa kehyyksen käsitteestä siinä, että kehyyksessä puhuu enemmän tilannesidonnaisuus. (Karvonen 2000, s. 84)

5.2 Aineisto ja analyysi

Tutkimuksen aineisto sisälsi 28 Helsingin Sanomien verkkomedian artikkelia tai muuta tekstiä, joissa käsiteltiin varautumista tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyyksen ymmärryksen mukaan. Helsingin Sanomat valikoitu aineiston lähteeksi, koska se on laajalevikkoinen ja valtakunnallisesti luettu aikakauslehti (Media Metrics Finland, 2024).

Aineiston keruu rajattiin aikavälille 24.4.2022–31.8.2024. Aineiston keräämisen alkamisrajaksi valikoitui Ukrainan sodan syttyminen, jolloin varautumis- ja muu turvallisuusuu-tisointi lisääntyi huomattavasti. Aineiston keräämisen päättymisen rajaamisella 31.8.2024 saakka pyrittiin keräämään riittävä aineisto, jotta voitaisiin havaita laajempia kehityskulkuja immateriaaliseen varautumiseen liittyen ja varmistaa riittävän aineiston

kerääminen. Tekstejä ei valikoitu aineistoon sen mukaan mitä niiden päällimmäinen uutisointi koski, vaan niistä pyrittiin löytämään syvempiä merkityksiä. Aineisto luettiin läpi useita kertoja, jotta siitä havaittaisiin toistuvat teemat. Valikoidulla aikavälillä uutisointiin laajasti Ukrainan sodasta, suuronnettomuuksista, energiakriisistä, hybridi- ja kybervai- kuttamisesta sekä kansalaisten selviytymistaidoista.

Hakusanalla ”varautuminen” löytyi valitulta aikaväliltä yhteensä 238 erilaista kirjoitusta. Aineistosta oli melko helposti rajattavissa pois useita tekstejä, jotka eivät liittyneet tutkielman teoreettiseen viitekehykseen. Lisäksi hakuja suoritettiin sanoilla ”misinformaatio” sekä ”huoltovarmuus”, jotka tuottivat niukemman hakutuloksen. ”Disinformaatio” haulla saatiin runsaasti hakutuloksia, joista valittiin varautumiseen liittyvät tekstit, vaikka teksteissä ei käytettykään ilmaisua varautuminen. Tämä edellytti huolellista luentaa, jotta mahdollinen varautumisnäkökulma kävisi ilmi teksteistä. Lopulliseen analyysiin päätyi 28 tekstiä.

Teksteille esitettiin Entmanin (1993) kehystysteorian mukaisesti kysymykset ongelman määrittelystä, ongelma syistä, mitä moraalisia arvostelmia tekstissä esiintyy ja mitä ratkaisuehdotuksia ongelmille tarjotaan. Näiden kysymysten avulla saatiin muodostettua aineiston jäsentelylle runko, jota täydennettiin havainnoilla metaforista sekä fraaseista ja viimeisimmäksi tarkastelemalla aineistossa esiintyvää kuvitusta, sillä visualisointi on yksi tapa kehystää median aineistoa (Entman 1993, s. 52). Kuvilla on oma retoriikkansa, jolla kuva voi virittää vastaanottajan ajatuksia tiettyyn suuntaan tai väittää jotakin (Lister & Wells, 2001, s. 76–90). Aineiston visuaalisia elementtejä ei käytetty määräävänä tekijänä lopullisessa kehyksen valinnassa, mutta kuvitus ei myöskään ollut ristiriitaisessa asemassa kirjoitettuun nähden. Aineiston kuvitus sisälsi erityyppistä grafiikkaa, valokuvia ja piirroksia. Aineistosta pyrittiin hahmottamaan yhdistäviä tekijöitä, joiden avulla tekstejä alustavasti jaoteltiin. Lukukertojen edetessä osa teksteistä vaihtoi ensimmäisen kategorisoinnin osalta ryhmää, eivätkä kaikki tekstit paljastaneet itsestään täysin selkää ensisijaista kehystä, mutta erotukset saatiin aikaiseksi paneutumalla erityisesti aineistossa esiintyviin Entmanin (1993) esittämiin ongelmiin ja tosiseikkoihin.

6 Immateriaalisen varautumisen kehukset

Tässä luvussa esittelen immateriaalisen varautumisen kehukset, jotka löysin Helsingin Sanomien varautumista koskevasta uutisoinnista. Aineistoa luettiin läpi useampaan otteeseen. Vähitellen kirjoituksia alettiin ryhmitellä teemoittain ja tarkentamaan luentaa. Aineiston verrattain pienen koon vuoksi ei ollut tarpeen hyödyntää laadullisen aineiston käsittelyyn tarkoitettuja ohjelmistoja.

Aineiston pohjalta artikkelit jaettiin neljään eri kehykseen, jotka nimesin tiedon huoltovarmuuden kehykseksi, informaatiohäirinnän kehykseksi, henkisen varautumisen kehykseksi ja kouluttautumisen kehykseksi.

6.1 Tiedon huoltovarmuuden kehys

Tiedon huoltovarmuuden kehyksessä varautuminen nähdään uutisoinnissa erityisesti johtamisjärjestelmien eheyden ja viranomaisten välisen tiedonkulun kautta, jonka avulla muodostetaan tilannekuvaa. Kehyksessä tarkastellaan kuutta Helsingin Sanomissa julkaistua tekstiä, joista neljä on artikkeleita ja kaksi pääkirjoituksia. Kehyksessä uhkana ja ongelmana nähdään tila, jossa erilaiset kyberiskut uhkaavat eheää tilannekuvaa ja tiedon välittämistä. Kehyksessä korostuvat fyysiset tietoverkot, mutta keskustelua käydään myös siitä, kuinka toimia verkkojen kaaduttua ilman jatkuvaa tietovirtaa. Tietoverkkojen vaurioituminen nähdään koetuksena koko yhteiskunnalle ja huolta kannetaan niin kansalaisten, kuin yritystenkin kyvystä pärjätä tietokatkojen aikana.

Kommunikaatioyhteyksiä pyritään katkomaan paitsi kyberhyökkäyksiin myös suorilla fyysisillä eli kineettisillä iskuilla, jollaisiin Venäjä turvautui Ukrainan sodan alussa hyökätessään ohjuksin Kiovan televisiotorniin (HS 2.3.2022). Uutisoinnissa ääneen pääsevät erityisesti asiantuntijat ja viranomaiset, jotka kommentoivat varautumista organisaationsa näkökulmasta, mutta ottavat kantaa kansalaistenkin puolesta. Viestiyhteyksien eheys

nähdään jopa vaatimuksena korkealle maanpuolustustahdolle, jota varten tarvitaan tiedon luotettavaa kulkua sekä sotilaallisella että yhteiskunnallisella tasolla (HS 2.3.2022).

Tekstit ovat sävyiltään vakavia, mutta samalla asiantuntijoiden sitaatit ovat lukijoita rauhoittelevia ja toisaalta osallistavia:

”Ne eivät käytännössä vaaranna tiedon turvallisuutta millään tavoin. Suomessa tehdään kymmeniä tuhansia palvelunestohyökkäyksiä vuodessa, mutta niistä ei näy vaikutuksia, koska olemme niin hyvin varautuneet niihin”. Tiedotustilaisuudessa Paananen korosti erityisesti yritysten ja kansalaisten valppautta siinä, että laitteiden tietoturvapäivitykset pidetään ajan tasalla (HS 25.11.2022)

Holmgren (2024, s. 118–119) korostaa modernin valtion johtamisjärjestelmien nojaavan siihen, että tieto on saatavissa kriisitilanteissa paitsi datana myös oikeanlaisina toimintatapoina häiriöiden sattuessa. Häiriötilanteissa korostuu kyky päästä käsiksi tarvittavaan tietoon. Häiriöiden korjaaminen on aina haasteellisempaa kuin niiden ehkäiseminen ja tällöin tiedonvaihdon merkitys häiriöttömässä tilanteessa korostuu. Oikean tiedon äärelle pääsy nähtiinkin uutisoinnissa tärkeänä, kuin myös toiminnan jatkuminen, vaikka tietoverkkoihin pääsy olisi estynyt:

Meillä varautuminen on esimerkiksi sitä, että johtamisjärjestelmä on hereillä, samoin tilannekuva. Pystymme tarvittaessa nopeasti reagoimaan. Jos vaikka tulee kyberisku ja meidän tietoverkot, radiot tai puhelimet eivät toimi, niin silti pitää kyetä toimimaan. (HS 11.5.2022)

Artikkeleissa korostuu, että varautumista tehdään yhteiskunnan eri osa-alueilla, sekä niin kutsutulla Nato-superviikolla kuin jo palveluita otettaessa käyttöön osana normaalia varautumista. Varautumista tekevät ja viranomaiset ja muut toimijat eivät kuitenkaan yksityiskohtaisesti avaa, mitä kaikkea varautuminen pitää sisällään (HS 10.5.2022 ja HS 11.5.2022). Artikkeleissa korostuukin tiedon huoltovarmuuden edistämisen ja varautumisen jatkuvuus ja sen ennakkollisuuden tärkeys (HS 2.3.2022).

Tiedon merkitys ymmärretään kirjoituksissa nousevana trendinä valtapolitiikassa, ja tietoon kohdistuvien hyökkäysten estämiseksi tulisi tehdä yhteistyötä kaikkien toimijoiden kanssa (HS 5.10.2022). Holmgren (2024, s. 174) korostaa erityisesti yksityisen sektorin roolia tiedonvälityksen turvana, sillä suuri osa datainfrastruktuurista on rakennettu ja ylläpidetty yksityisen sektorin toimesta. Tietoturvan tulisi olla myös yrityksen markkinain- tressissä tai sitä tulisi ohjata siihen tarvittaessa sääntelyn keinoin, jotta tietoturva olisi kattavaa. Varautumisen näkökulmasta on myös tärkeää ymmärtää kuka tietoa hallinnoi ja keiden vaikutukselle he altistuvat. Tämä näkyy uutisoinnissa kaikkien osapuolten vas- tuuttamisena, johon liittyvät myös moraaliset arvostelmat. Mikäli tiedon ajantasaisuu- desta, saatavuudesta ja oikeudesta ei kyetä huolehtimaan on uhkana jopa ”demo- kratian horjuttaminen”:

Kriisiaikana kaikilla soisi olevan suhteellisen realistinen käsitys siitä, mitä on ta- pahtumassa. Jotta kansakunnalla säilyy kyky ajatella ja analysoida, tarvitaan tie- topohjaista päätöksentekoa ja vastuuta poliitikoilta, medialta, tutkijoilta ja itse asiassa ihan kaikilta. (HS 17.12.2023)

Kyberajan kotivaraan kuuluisi digitaalisen turvallisuuden miettiminen ja varau- tuminen toimimaan ilman dataa ja puhelinta. Vielä tietoturva ei valitettavasti kuulu kansalaistaitojen ytimeen. (HS 5.10.2022)

Tiedon huoltovarmuuden kehityksen uutisoinnissa ongelmia pyritään ehkäisemään ja rat- kaisemaan viranomaisten ja kolmannen sektorin välisenä yhteistyönä (HS 5.10.2022). Suomessa huoltovarmuuden yhteistyökoordinaattorina toimii Huoltovarmuuskeskus. Ensimmäisen kerran tiedon huoltovarmuus lisättiin yhdeksi strategian painopisteistä Huoltovarmuuskeskuksessa (2024, s. 11) kaudelle 2024–2025, jossa sillä tavoitellaan laaja-alaista tilannekuvan ylläpitoa sekä erilaisten uhkien ymmärtämistä. Tärkeänä kehi- tyskohteena nähdään myös informaatioturvallisuuteen liittyvän osaamisen kerääminen ja sen valjastaminen palvelemaan poikkihallinnollista toimintaa. Teema on noussut esiin jo aikaisemmassa Helsingin Sanomien uutisoinnissa ennen kauden 2024–2027 strategian julkaisua.

Huoltovarmuuskeskus on ollut keskeinen organisaatio, joka on pitänyt yllä turvallisuuden tilannekuvaa pitkin kevättä. ”Eri viranomaiset ja energia-alan yhtiöt ovat kokoontuneet välillä ja vaihtaneet kuulumisia, miettineet varautumista ja jakaneet tilannekuvaa. Sellainen prosessi on ollut menossa” ”Verkostot ja toimintatavat ovat olemassa tilannekuvan ylläpitoon. Kukaan organisaatio sitten viime kädessä varautuu omalta osaltaan.” (HS 10.5.2022)

”Ukraina on onnistunut saamaan maailman myötätunnon täysin puolelleen, ja suuri rooli siinä on ollut nimenomaan viestinnällä, hän sanoo. ”On äärimmäisen tärkeää, että hyökkäyssodan kohteeksi joutunut maa pystyy välittämään tietoa ja siihen on valmiuksia. Ukrainalla niitä selkeästi on ollut. Maassa osataan kommunikoida hätä.” (HS 2.3.2022)

Moraalisena arvostelmana kehyksessä ilmenevät luottamukseen liittyvät mielipiteet, joissa korostetaan luottamusta ja inhimillisiä tekijöitä, joita ei voida sulkea pois teknisillä toimenpiteillä.

Kehyksen tekstien kuvituksissa näkyy varautumisen kannalta keskeisiä kohteita ja teemoja, kuten Olkiluodon voimalasta lähtevä sähkölinja (HS 10.5.2022), itäraja (HS 11.5.2022) sekä sähkönjakelun häiriötilannetta koskeva harjoitus (HS 5.10.2022). Lisäksi yhden artikkelin kuvitus koskee teemoiltaan Ukrainan sotaa, sillä kuvituksena käytetään ohjusiskua Kiovan televisiotorniin ja presidentti Zelenskyitä (HS 2.3.2022).

Taulukko 1 Tiedon huoltovarmuuden kehys.

Ongelmat ja tosiseikat	Tilannekuvan sirpaloituminen tietoverkkojen kaatuessa. Tietokatkojen vaikutus yhteiskunnalliseen toimintakykyyn
Syyt ongelman takana	Puutteellinen yhteistyö eri toimijoiden välillä Kansalaistaitojen puute ja tietoturvassa ja medialukutaidossa
Moraaliset arvostelmat	Luottamus Inhimilliset tekijät Kaikkien osapuolten vastuuttaminen
Ongelman ratkaiseminen	Poikkihallinnollisen yhteistyön kehittäminen Varautuminen jatkuvana ja ennakkollisena toimintana
Metaforat ja fraasit	Yhteistyö
Visuaalisuus	Yhteiskunnan kriittiset kohteet kuten sähkölinjat ja valtion rajat

6.2 Informaatiohäirinnän kehys

Informaatiohäirinnän kehyksessä varautuminen ilmenee erilaisissa informaatiohäiriöistä selviytymisenä. Ongelmana tai uhkana kehyksessä nähdään puutteellinen informaatiolukutaito ja kykyä viestiä häiriintyneessä informaatiotilassa. Ongelmana kehyksessä nähdään demokraattisen yhteiskunnan ytimeen, avoimeen tiedonvälitykseen liittyvät uhat. Uhkiin pyritään vastaamaan informaatiolukutaitoa vahvistamalla ja antamaan työkaluja toimia disinformaatiota vastaan. Katse kohdistuu kehysten uutisoinnissa koko yhteiskuntaan, mutta erityisesti esiin voidaan nostaa kansalaisten, yksittäisten yritysten tai koko Suomen valtion toimintaan liittyvät artikkelit.

Helsingin Sanomissa julkaistuja kirjoituksia arvioitiin kehyksessä kymmenen kappaletta, joista kahdeksan oli lehtiartikkeleita ja kaksi vieraskynäkirjoituksia. Kehyksessä

tarkasteltavaksi valikoivat tekstit, joiden keskiössä tai pääteemassa oli informaatiohäirintään varautuminen. Teksteissä oli päällekkäisyyksiä muidenkin valitsemieni kehysten kanssa ja aiheita muistakin tutkielmaan valituista kehyksistä, mutta ryhmittely kehysiin tehtiin tekstin pääteeman mukaan.

Informaatiohäirinnän kehyksessä varautumista tarkastellaan informaatiohäirinnän kontekstissa ja keskiöön nousivat teemana disinformaatio, trollaus ja informaatiovaikuttaminen, sekä näiden vaikuttamispyrkimysten vaikutukset varautumiseen. Artikkeleilla keskeinen yhdistävä tekijä on kuvata dis- ja misinformaation sekä informaatiovaikuttamisen merkityksellisyttä yhteiskunnassa. Teksteissä halutaan saada lukija ymmärtämään ja vakuuttamaan etenkin vieraiden valtioiden vihamielisiin vaikuttamisyrityksiin. Artikkeleissa esitellään laajasti informaatiohäirinnän kenttää ja annetaan esimerkkejä erilaisista mahdollisista ja jo tapahtuneista vaikutusyrityksistä kuten valeutisten masinointi, deepfake-videot ja muut tekoälypohjaiset vaikutusyritykset, kyberhyökkäykset.

Painotukset artikkeleissa vaihtelivat niiden tarkemman aihealueen mukaan, eikä tekstien voida katsoa muodostavan yhtä ehyttä kokonaisuutta, vaikka niihin kaikkiin tutustumalla saakin hyvän kokonaiskuvan informaatiovaikuttamisesta ja siihen varautumisesta. Aineistoa analysoitaessa onkin huomioitava, että se koostuu sanomalehtiartikkeleista, joiden kohderyhmää ei ole esimerkiksi alan ammattilaiset vaan kaikki kansalaiset. Tekstejä oli kerätty niin talous-, tiede- kuin uutisosioista ja niihin sisältyi myös kaksi vieraskynäkirjoitusta, jotka poikkeavat tyyliltään ja sisällöltään tavallisesta toimittajien tekemästä artikkelimateriaalista. Tekstit olivatkin usein luonteeltaan selkeitä ja taustoittavia, sillä on oletettavaa, että lukijoiden taustatiedot vaihtelevat.

Tarkastelluissa teksteissä informaatiohäirintää- ja vaikuttamista kuvattiin merkittävänä uhkana ja kerrottiin pyrkimyksistä vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen saapuvan montaa eri kautta (HS 13.9.2022). Kaikkiin teksteihin tutustuessa saikin hyvän kokonais käsityksen siitä, miten moninaisesta kentästä informaatiohäirintää arvioitaessa puhutaan.

Kaikenlaiseen vaikuttamiseen suhtauduttiin teksteissä vakavasti ja äänensävyt olivat useissa artikkeleissa jyrkkiä:

”Siihen meidänkin pitäisi tässä yhteiskunnassa herätä. Jotkut ajattelevat vielä naivisti, että tämä ei kosketa minua. Suomalaiset firmat ovat samalla tavalla uhan alla kuin muutkin, Partanen sanoo. (HS 14.8.2022)

Koska analysoitavassa aineistossa on kyse päivälehdessä julkaistuista artikkeleista, olivat aiheet hyvin ajankohtaisia. Keväällä 2022 informaatiohäirintää käsiteltiin etenkin Suomen Nato-päätöksen kautta. Helsingin sanomissa julkaistun Tiede-lehden artikkelin mukaan Nato-päätös muuttaa Suomeen kohdistuvaa informaatiovaikuttamista ja kiihdyttää erilaisia informaatio-operaatioita. (HS 13.9.2022). Helsingin sanomat uutisoi jo aiemmin Suojelupoliisin arvioineen, että Venäjä kohdistaa Suomea vastaan luultavasti erilaisia vaikuttamisoperaatioita. (HS 31.3.2022). Merkittävin osa artikkeleista koskikin juuri Venäjän tekemää informaatiovaikuttamista, mutta asiaa käsiteltiin myös laajemmin. Yhdessä artikkelissa puhuttiin kotimaisesta informaatiovaikuttamisesta (HS 5.5.2024). Artikkeleiden pohjalta voidaan tulkita, että syyt kehyksen takana ovat se, että vierailta valtioilla on riittävästi intressiä ja toisaalta haluja lähteä häiritsemään yhteiskuntamme peruspilareiden toimimista kuten demokraattista tai poliittista päätöksentekoa sekä rauhantyyötä informaatiohäirinnän keinoin. Kehyksen moraaliseksi arvostelmaksi nouseekin demokraattisen yhteiskuntamme, jopa rauhan, puolustaminen, jonka vuoksi informaatiohäirintää on tärkeä torjua.

Artikkeleissa korostetaan, että vaikka propaganda on vanha ja perinteinen työkalu, on sen muodot kokeneet muutoksen teknologisoituneessa yhteiskunnassamme, jossa tieto liikkuu vapaasti (HS 13.9.2022). Myös toisessa artikkelissa kerrottiin Venäjän vuosisataisesta menestyksekkäästä informaatiovaikuttamishistoriasta (HS 31.3.2022). Lisäksi osassa artikkeleissa korostettiin erilaisten hyökkäysten suoria taloudellisia vaikutuksia (HS 14.8.2022).

Artikkeleissa myös perustellaan, miksi informaatiovaikuttaminen ja toisaalta siihen varautuminen on niin merkityksellistä:

Julkisen keskustelun tehtävä on tunnistaa yhteiskunnan ongelmia ja vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon, on tiivistänyt saksalainen yhteiskuntateoreetikko Jürgen Habermas. Hänen mukaansa julkinen keskustelu on äärimmäisen tärkeä osa demokratiaa. (HS 13.9.2022)

Disinformaatiosta varoitellaan hyvinkin kovin sanankääntein ja sen kuvataan olevan jopa ”maailmanlaajuisesti suurimpia hidasteita rauhantyölle ja sovinnon saavuttamiselle”. HS 15.7.2022.

Artikkeleissa huomasi, että äänensävy muuttui teeman siirtyessä koetuista uhista varautumiseen. Kun erilaisesta vaikuttamisesta oli puhuttu karkein äänensävyin ja herätelty kuluttajaa, artikkeleiden viestinä oli kuitenkin, että mahdollisuuksia varautumiseen on ja toimenpiteitä voidaan tehdä:

Partanen sanoo, että hyvä puolustus tekee yrityksestä vähemmän houkuttelevan kohteen hyökkääjille. Hyvin varautunut yhtiö myös palautuu hyökkäyksestä muita nopeammin.

Mitä paremmin yhtiöt osaavat puolustautua kyberhyökkäjiä vastaan, sitä huonompaa bisnestä se on hyökkääjille. Ajan myötä tehokas varautuminen voisi kääntää myös kyberhyökkäysten määrän laskuun. (HS 14.8.2022)

Toisissa artikkeleissa lukijan toivo hybridivaikuttamisesta selviytymiseen herätettiin jo ingressissä: ”Onneksi olemme sille poikkeuksellisen vastustuskykyisiä”. (HS 13.9.2022)
Alun perin Tiede-lehdessä ja sittemmin Helsingin sanomissa julkaistussa artikkelissa kerrotaan tutkimuksesta, jossa Oxfordin yliopiston professori kollegoineen on tutkinut Venäjän Suomeen kohdistamia informaatioiskuja. Tutkijat ovatkin löytäneet esimerkkejä, joilla Suomi valtiona on varautunut disinformaation levittämiseen jotain muita maita tehokkaammin:

Tutkijoiden mukaan osa valtioista tarkastelee disinformaation levittämistä lähinnä teknisesti alustojen roolin kautta, mutta Suomi on lähestynyt ongelmia viestinnän vapauden näkökulmasta ja ottanut käyttöön viestintärauhan periaatteen: viestintärauhan rikkominen on rikos, jossa ihmistä vainotaan soitoin tai viestein. (HS 13.9.2022)

Tutkijat näkivät varautumisessa kaksi päätekijää: ennakointi ja yhtenäisyys. Suomen eduksi tutkijat katsoivat, että Suomessa on jo aiemmin makrotasolla totuttu Venäjän hybridivaikuttamiseen. (HS 13.9.2022). Toisaalta toisissa kirjoituksissa nähtiin lähtöpointeenä Suomen hallinnonalojen yhteiselle varautumiselle valtioneuvoston turvallisuusstrategiatyö 2000-luvun alusta (HS 9.9.2022).

Kansainvälisesti Suomen eduksi varautumisessa nähtiin myös medialukutaito ja yhteiskunnan kokonaisvarautuminen, joiden nähtiin luovan suomalaisille immuniteettia (HS 5.5.2024). Myös osa suomalaisista asiantuntijoista arvioi Suomen olevan muita maita edellä varautumisessa:

Kansainvälisten asioiden johtaja Rasmus Hindrén - - on vakuuttunut, että suomalainen yhteiskunta on paremmin vaikuttamiseen varautunut kuin moni muu Euroopan maa. Tästä Suomessa kertovat varsinkin yhteiskunnan koheesio, luottamus instituutioita kohtaan, maanpuolustustahto ja medialukutaito. ”Ne ovat Suomessa hyvällä mallilla, mutta tämän työn pitää jatkua. Joka tapauksessa niitä ei tarvitse alkaa tyhjästä luomaan, niitä pitää vain jatkuvasti ylläpitää ja päivittää.” (HS 31.3.2022)

Toisaalta artikkeleissa korostui ajatus siitä, että tulevaisuudessa varautuminen tulee edellyttämään muutoksia myös medialukutaitoon, sillä esimerkiksi tekoäly aiheuttaa haasteita lähdekritiikille (HS 11.4.2024).

Tarkastelluista artikkeleista muodostui kokonaisnäkemys, jonka pohjalta informaatiohäirintää vastaan taistelu ei ole pelkästään valtion tehtävä, vaan kaikille kansalaisille tarjotaan eväitä sen päihittämiseksi.

Jokainen meistä voi auttaa torjumaan vääristettyä tietoa. Neuvot ovat yksinkertaiset mutta toimivat: Pysy valppaana. Älä levitä lähteettömiä uutisia tai

väitteitä, jotka provosoivat ja kiihdyttävät tunteita tai lietsovat epäluottamusta. Muista aina tarkistaa kuulemasi tai näkemäsi erikoisen tiedon löytyminen myös päämedioista. Ryhdistä somekäytöstäsi ja niukenna someviestintääsi. (HS 13.9.2022)

Mutta jos vaikuttaminen alkaa lisääntyä, se tarkoittaa, että jokaisen panosta kokonaisturvallisuuden hengessä. Jokaisen pitäisi pystyä tunnistamaan oikea tieto väärästä ja kokea yleistä halua ylläpitää kansakunnan vakautta. (HS 31.3.2022)

Lisäksi varautumiseen kannustamiseen vaikuttaa useissa artikkeleissa liittyvän positiivisen yhteishengen nostatusta ja rauhoittelua: ”Ylipääällikkö sanoi hienosti, että nyt pidetään pää kylmänä.” (HS 31.3.2022)

Keinojen esitleminen - oli se sitten lukijan itsensä mahdollisuus tehdä tai valtiollinen toimenpide - voi katsoa lisäävän artikkeleiden toiveikasta ja positiivista alavirettä: vaikka aiheena disinformaatio voi aiheuttaa uhkia demokratialle, voimme me kaikki yhdessä varautua sitä vastaan. (HS 13.9.2022). Artikkeleissa korostuikin varautumisen osalta termi yhteinen: ”Siksi tietoturvasta huolehtiminen on kaikkien yhteinen asia.” (HS 14.8.2022)

Toisaalta termejä yhteinen ja yhteistyö käytettiin myös suppeammassa näkökulmassa toivottaessa valtionhallinnolta yhteistä ja koordinoitua toimintaa Helsingin sanomien vieraskynäkirjoituksessa, joka jutun luonteen vuoksi sisältääkin kriittisempiä huomioita:

Viime vuosien kriisit ovat osoittaneet, että Suomessa on tarvetta poliittisesti johdetulle säännöllisesti kokoontuvalle kansallisen turvallisuuden seuranta- ja päätöksentekuelimelle. Tällainen säännöllisesti kokoontuva elin kykenisi myös muuntamaan kriiseistä saadut opit toimenpiteiksi, jotka auttavat hoitamaan seuraavia kriisejä entistä paremmin. (HS 9.9.2022)

Valtaosa kehyksen artikkeleista käsitteli joko yksilöiden tai valtioiden varautumista, mutta myös organisaatioiden varautumiseen kiinnitettiin huomiota esimerkiksi yritysten kyberturvallisuuden varmistamisen kannalta. Lisäksi yksi artikkeleista kertoi yleisradio-yhtiöiden varautumisesta, joissa niissäkin keskiöön nousi yhteistyö:

Yhtiöt lupaavat tukea toistensa uutistuotantoa, jos toinen menettää toimintavalmiutensa. Tarkoitus on, että SVT ja Yle voivat tarvittaessa lähettää toistensa sisältöjä ja tukea toistensa uutistuotantoa sekä suomeksi että ruotsiksi. Kummallakin on omat ruotsin- ja suomenkieliset uutistoimituksensa. Lisäksi tavoitteena on tehdä entistä tiiviimpää yhteistyötä disinformaation ja informaatiovaikuttamisen torjumiseksi kehittämällä uusia keinoja valeuutisten paljastamiseen ja faktantarkistukseen. HS 3.7.2023

Artikkeleissa on myös huomioitu, että varautumisen kannalta keskeistä on, että informaatiokampanjan kohteeksi joutuva valtio (tässä tapauksessa Suomi) tunnistaa tapaukset oikein hybridivaikuttamiseksi. (HS 13.9.2022)

Myös uskonnollisten ja perinteisten johtajien roolia varautumisessa korostettiin, ja katsottiin ettei heidän merkitystään aina tunnisteta, vaikka he voisivat toimia yhteistyössä (HS 15.7.2024):

Disinformaation leviämisen rajoittaminen onnistuu parhaiten, kun valtiot, teknologiayritykset, uskonnolliset johtajat ja muut asiantuntijat yhdistävät voimansa. Yhteistyö lisää disinformaation vastaisen työn läpinäkyvyyttä ja vastuullisuutta. (HS 15.7.2024)

Tarkastelluista teksteistä löytyi myös sellaisia, joissa Suomen tämänhetkisestä varautumisesta ei annettu yhtä positiivista kuvaa. Voidaankin katsoa, että erityisesti Helsingin sanomien vieraskynäkirjoituksessa Suomen tämänhetkisen varautumisen tasoon suhtaudutaan kriittisemmin kuin muissa kirjoituksissa:

Koronaviruskriisi näyttää tuodittaneen meidät erikoiseen turvallisuudentunteeseen. Siitä selvittiin, poikkeusolotkin pystyttiin toteamaan ja valmiuslaki ottamaan käyttöön. Kriisi ei silti näytä valmentaneen meitä seuraavalle opintojaksolle. Sille, jota ei ole vielä kalenteriin merkitty. (HS 9.9.2022)

Toisaalta kriittisiä arvioita Suomen kokonaisvarautumisesta esitettiin myös siitä näkökulmasta, ettei Suomeen toistaiseksi ole kohdistettu laajamittaisia disinformaatiokampanjoita kuten vaaleihin ja sitä kautta demokratian peruspilareihin sotkeutumista. Artikkeleissa katsotaan, että Suomeen on kohdistunut vain yksi merkittävä

disinformaatiokampanja, maahanmuuttajavastaiset sivustot turvapaikanhakijoista 2015–2016 (HS 5.5.2024). Toisaalta taas toisessa tämän kehyksen puitteissa arvioidussa artikkelissa todetaan, ettei vaalivaikuttaminen ole Suomessakaan olematonta:

Esimerkiksi Suomessa viime vuonna käytyjen eduskuntavaalien alla levitettiin raportin mukaan väärää tietoa muun muassa EU:sta, ilmastonmuutoksesta ja toimittajien puoluekannoista. (HS 18.5.2024)

Jutuissa selitettiin paljon auki asian kannalta keskeisiä käsitteitä. Määritelmiä annettiin esimerkiksi hybridivaikuttamiselle, disinformaatiolle, misinformaatiolle, massavaikuttamiselle, mikrosfäärille, makrosfäärille ja deepfakelle. Näistä kaikista annetaan myös esimerkkejä. (HS 13.9.2022). Keinoja esitellään lähes kaikissa varautumista koskevissa artikkeleissa, esimerkiksi poliitikkojen mustamaalaus ja heistä tehdyt väärennysvideot, massatrollaus, disinformaation levittäminen, Venäjä-vihamielisyyden levittäminen (HS 31.3.2022)

Sanavalinnat olivat artikkeleissa myös harmaasta virkakielestä poikkeavia: ”kyberhyökkäys pyyhkäisi - - työpanoksia pois” (HS 14.8.2022), ”maksaa maltaita” (HS 14.8.2022), ”pandemia ajasta selvittiin - - vain rimaa hipoen” (HS 9.9.2022), ”luvassa voi olla kevät, jollaista ei ole aiemmin koettu” (HS 31.3.2022), ”kamppailu- -, jossa tarkoitus on mullistaa koko vastapuolen järjestelmä” (HS 31.3.2022), ”touhu meni kritiikittä läpi” (HS 5.5.2024) ”ne on suunniteltu hallusinoimaan. Ne ovat kuin automaattinen tekstinsyöttö, joka on napannut steroideja” (HS 11.4.2024), ”paskapuhe on valehtelua suurempi totuuden vihollinen” (HS 11.4.2024). Huomiota herättävä teksti korostui artikkeleiden niissä osissa, joissa keskityttiin kuvaamaan informaatiohäirintää ilmiönä sekä sen erilaisia ilmenemismuotoja. Siirryttäessä varsinaisen varautumisen kuvaamiseen termeinä korostuivat merkittävässä osassa artikkeleita erityisesti ”yhteinen” ja ”yhteistyö”.

Huomio kiinnittyi myös tekstien kuvituksiin. Suurimmassa osassa artikkeleita kuvitukset olivat sekä värisävyiltään että tunnelmaltaan synkkiä: punamustia ja sinimustia

kuvituksia, kasvottomia hahmoja huppu tiukasti päässä, kädet näpyttämässä pimeässä huoneessa tietokoneen näppäimistöä tai kuvamuokkauksia.

Teksteihin valitulla kuvituksella on selkeästi tavoite osallistua tekstin sanoman kertomiseen pelkästään huomion herättämisen lisäksi. Artikkeleihin on liitetty mustavalkoinen kuva presidentti Putinista ja presidentti Halosesta kättelemässä punasilmäisen ja pahaenteisen Twitter-linnun selässä ja taustalla helottaa punaiseksi värjäytyt Kremlin kupolit. Tällaista informaativaikutus siis voi artikkelin mukaan olla:

Pelkkä tunnelman muutoskin voi riittää: näytöllesi pompahtaa valokuva, jossa Tarja Halonen kättelee Vladimir Putinia. Tällainen tosikuva löytyy monesta lehtiarkistosta. Kuvittele, että kuvaan on liitetty pahaenteinen kauhuelokuvan taustamusiikki. Millaisia ajatuksia mielesi alkaa synnyttää? Eikö Halosen ystävällinen hymy alakin vaikuttaa mairealta, peräti juonittelevalta? (HS 13.9.2022)

Osassa kehyksessä analysoituja artikkeleita kuvitusmateriaali oli kuitenkin perinteisempää: kasvokuvia haastatelluista asiantuntijoista sekä kuvituskuvaa esimerkiksi vaaleissa äänestämisestä tai Yleisradion mastosta.

Taulukko 2 Informaatiohäirinnän kehys.

Ongelmat ja tosiseikat	Puutteellinen informaatiolukutaito ja kyky viestiä häiriintyneessä informaatiotilassa Avoimeen tiedonvälitykseen liittyvät uhat
Syyt ongelman takana	Monen tahon pyrkimykset vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen Vieraiden valtioiden intressi ja halu häiritä demokraattista ja poliittista päätöksentekoa Propagandan muuttuneet muodot
Moraaliset arvostelmat	Demokratian puolustaminen
Ongelman ratkaiseminen	Informaatiolukutaidon vahvistaminen Työkalut disinformaatiota vastaan
Metaforat ja fraasit	Yhteinen Yhteistyö Värikäs kielenkäyttö: pysy valppaana
Visuaalisuus	Synkäsävyinen kuvitus hyödyntäen kuvamuokkauksia Kasvottomia hahmoja tietokoneiden äärellä

6.3 Henkisen varautumisen kehys

Henkisen varautumisen kehyksessä korostuu psykologinen ja kognitiivinen näkökulma varautumisuutisointiin. Kehyksen uutisoinnissa käytetään runsaammin metaforia ja fraaseja. Uhan tai ongelman kehyksessä aiheuttaa pelko, joka johtaa lamaantumiseen ja toivottomuuteen. Henkisen varautumisen kehyksessä on tarkasteltu neljää Helsingin sanomien kirjoitusta, joista kaksi on julkaistu pääkirjoituksina ja yksi on toimittajan kirjoittama kolumni. Henkisen varautumisen kehyksessä kuvaillaan suomalaisten kykyä niin surullisesta nykyhetkestä kuin epävarmasta tulevaisuudesta. Kehyksen teksteissä näkökulma kääntyy suomalaisten henkiseen kantokykyyn ja resilienssiin.

Kehyksen artikkeleissa kuvataan mitä kaikkia merkittäviä uhkia niin Suomi kuin suomalaiset kohtaavat: rahojen loppumista talven sähköiskujen alla, Venäjän hyökkäyssotaa Ukrainassa ja omaa suhtautumistamme siihen sekä Venäjän mahdollista uutta aggressiota ennen vuosikymmenemme loppua. Teksteissä vallitseva tulevaisuuskuva on epätietoinen ja synkkä. Yhdessä pääkirjoituksessa jopa spekuloidaan mahdollisuudella, että vuoden 2024 eduskuntavaaleissa valitaan Suomelle sota-ajan presidenttiä (HS 28.1.2024) ja kehyksessä tarkastellussa kolumnissa puolestaan pohditaan, vaikkakin huumorin keinoin, millaisessa fyysisessä kunnossa suomalaisen reserviläisen tulee olla USA:n presidentinvaalien aikaan, jos vaalit voittaa ”Trumppi” (HS 10.2.2024).

Tekstien pohjalta kirjoittajan ja lukijan lähtökohta on selkeä: kaikki tietävät tilanteen, käsillä ovat haastavat ajat ja pitää varautua. Voidaankin katsoa, että kehyksessä tarkasteltava ongelma, tarve varautua tämänhetkiseen niin henkisesti epävarmaan kuin esimerkiksi taloudellista taakkaa käytännössä aiheuttavaan tilanteeseen, myös henkisesti. Teksteissä ei enää herätelläkään lukijaa ymmärtämään tilannetta, vaan se on jo tiedossa yhteisenä totuutena: ”Vain harvoille on jäänyt epäselväksi, että elämme vaarallisia vuosia. (Niitä harvoja sopii ihmetellä, mutta se on eri messun aihe.)” (HS 10.2.2024)

Vaikka tekstien perusteella varautuminen ja suomalaisten henkisen kantin koetteleminen ei esiinny uutena asiana, todetaan median ja teknologian kehityksen kuitenkin vaikuttavan tapaamme seurata ja saada tietoja tilanteesta ja sitä kautta vaikuttavan omaan henkiseen kantokykyymme:

”Kyseessä on ensimmäinen näin laajamittainen sosiaalisen median aikana käyty sota. Mediasta saatu tilannekuvat luo läpinäkyvyyden illuusion. Me ikään kuin tiedämme, mitä sodassa tapahtuu”, kapteeni Tapani Montonen sanoo. ”Todellisuudessa tiedämme kuitenkin vain palasia” (HS 8.3.2022)

Artikkeleissa kuitenkin maalataan suomalaisista kuvaa osajina, joissa kovista sähkölaskeista selviävät ”Suomen lukuisat tee se itse -miehet”, sillä ”suomalaiset eivät odota toimeittomina vaan panevat toimeksi”. (HS 11.9.2022) Toisaalta henkistä varatumista

käsitellään artikkeleissa lähes hartaalla tunnelmalla, jolla pyritään keräämään kansakunnan toiveet yhteen. Toisaalta vedotaan kansalaisten pragmaattiseen, ehkä jopa perisuo-
malaisena pidettävään luonteenlaatuun:

Varautuminen on taitolaji, joka vaatii vapautteen uskovalta demokratialta paljon. Ei elämöintiä eikä riekkumista vaan päättäväistä tekemistä. Materiaalinen varustautuminen on kallista. Vielä kalliimpaa on henkinen varustautuminen, koska sitä ei saa rahalla. (HS 10.2.2024)

Suomalaisten erinomaisuutta korostetaan jopa niissä artikkeleissa, joiden aiheena Suomi ei oikeastaan ole, kuten toimittajakin yhden kehyksen jutuissa aluksi toteaa: ”piti puhua Saksasta, mutta tulevaisuudentutkija Florence Gaub haluaa kertoa pari asiaa Suomesta”. Ne eivät ole haukkuja: ”Suomi on siitä harvinainen maa, että sen eri ministeriöt ja muut viranomaiset pohtivat järjestelmällisesti Suomen suuntaa. ”Ei missään muussa Euroopan maassa ole sellaista.” (HS 27.7.2024)

Toisaalta myös suomalaisille sallitaan erilaiset negatiiviset ja hankalatkin tunteet: ”Yksi lamaantuu, toinen etsii hätääntyneenä joditabletteja ja kolmas kokee niin pyhää vihaa, että tekisi mieli huutaa ääneen.” (HS 8.3.2022)

Kehyksen artikkeleissa esitellään keinoja Ukrainan sodan aiheuttamien äärimmäisten tunteiden kohtaamiseen. Tähän keskittyvässä artikkelissa lohduttaminen lähtee liikkeelle tilanteen rauhoittelusta: kerrotaan rauhassa, että Venäjä pyrkii pelotteluun ja kuten on kaikille suomalaisille tullut viikosta toiseen uutislähetyksistä ja lehtiartikkeleista selväksi: ”Suomeen ei kohdistu tällä hetkellä sotilaallista uhkaa. Suomen valtio on varautunut mahdollisiin uhkaaviin tilanteisiin”. (HS 8.3.2022)

Artikkelissa jaetaan myös yleisiä ohjeita pelosta ja surusta psykologisesti selviytymiseen kuten hengitysharjoitukset, urheilu ja ruutuajan rajoittaminen. (HS 8.3.2022) Artikkeleista välittyy viesti, jonka mukaan yksilöt voivat tehdä paljon oman henkisen varautumisensa eteen ja toisaalta pyritään lohduttamaan, että tällaistaahan me olemme aina tehneetkin:

Suomessa pahimman varalle varustautuminen kuuluu vuodenkiertoon. Se voi tarkoittaa talvivaatteiden ostamista, talvirenkaiden vaihtamista, sienten ja marjojen pakastamista tai polttopuiden hankkimista talvea varten. Huoltovarmuus on Suomessa yhteinen, mutta myös henkilökohtainen asia. (HS 11.9.2022)

Tottuminen tällaiseen fyysiseen varautumiseen tuo meille henkistä varmuutta siitä, että tästäkin selviydytään. Teksteissä toisaalta myös korostuu, että tällaisissa kriiseissä yksilöiden katseet kääntyvät kohti poliitikkoja, joilta toivotaan tukea, turvaa ja poliittista johtajuutta:

Katseet kääntyvät valtiojohtajiin, mutta myös EU-komission puheenjohtajaan Ursula von der Leyeniin, joka on koronaviruskriisissä ja energiakriisissä noussut maanosan johtohahmoksi. (HS 11.9.2022)

Johtajia, päättäjiä tai Suomen hallintorakenteita ei kuitenkaan kehyksen puitteissa analysoiduissa artikkeleissa juuri haasteta, vaan enemmän rauhoittelevaan sävyyn kehuaan: ”Meidän huoltovarmuusorganisaatiomme on suorastaan erikoisuus. Asiat ovat Suomessa paremmin kuin monessa muussa paikassa.” (HS 8.3.2022)

Myöskään presidentti Sauli Niinistöä ei arvostella toiminnastaan, vaan hänet kuvataan ”maan isänä”, jota kansa seuraa luisteluradoillakin: ”Epävarmat ajat saavat ihmiset hakemaan turvaa vahvoista johtajista. Niin myös Suomessa”. (HS 28.1.2024)

Toisaalta tukea etsitään myös maanpuolustuksesta: ”Puolustukseen panostetaan. Kenraaleja kuunnellaan. Liittokuntaan liityttiin. Raja pantiin kiinni.” (HS 10.2.2024)

Tämän kokonaisuuden voisi tiivistää kokonaisturvallisuudeksi, kuten se yhdessä artikkeleissa tehdäänkin:

Ajatukseen kokonaisturvallisuudesta liittyy se, että jokainen kansalainen on osa yhteistä varautumista, osa tulevaisuuden skenaariota. Kaikilla on jokin rooli. Gaubin mukaan se luo luottamusta tulevaisuuteen (HS 27.7.2024)

Kehyksen artikkeleihin tutustuttaessa ajatus suomalaisten resilienssistä ja nimenomaan toiveikkoudesta piirtyy koko kehyksen läpi. Kun saksalaisia kuvataan historiastaan traumatisoituneina ja ”Zukunftsangstia” eli tulevaisuudenpelkoa kokeneina, piirtyy suomalaisista kuva jonkinlaisina resilienssinä ja toiveikkaina hahmoina, joille hyvin varustautuneena tulevaisuus on aina mahdollisuus parempaan huomiseen. (HS 27.7.2024).

Kansallista menestymistä ja onnistumisia korostetaan teksteissä, ja todetaan tärkeäksi vaalia jatkossakin suomalaisten yhteishenkeä (HS 28.1.2024). Toiveikkoutta teksteissä tuo suomalaisen sisun ja poikkeuksellisen resilienssin korostamisen lisäksi tulevaisuuden ennustaminen positiivisin lasein. Poikkeuksellisia energian hintoja koskeva pääkirjoitus esimerkiksi päätetään ajatukseen siitä, että Putin häviää Ukrainassa sodan: ”Sitä hetkeä sietää odottaa, sen puolesta kestää.” (HS 11.9.2022)

Toivon ylläpitäminen annetaan ohjeeksi myös Suomen tulevalle presidentille:

Paljon vaikeampaa on luoda näkymää, joka hahmottelisi Suomen paikkaa muuttuvassa maisemassa sekä valaisi ihmisiin rohkeutta, energiaa ja uskoa siihen, etteivät Suomen parhaat päivät ole takana vaan vielä edessä. Sellaistakin johtajuutta Suomen tulevalta presidentiltä voi kuitenkin toivoa. (HS 28.1.2024)

Keskeiseksi termiksi henkistä varautumista koskevissa teksteissä voi nostaa sanan ”toivo”, johon tuntuu päättyvän lähes kaikki tässä kehyksessä tarkastellut tekstit. Sitä voidaan pitää keskeisenä käsitteenä, johon koko henkisen varautumisen voi tiivistää. Niin kauan kuin ihmisillä on toivoa, pysyy henkinen resilienssi ja ihmisten voimavarat yllä: ””Ihminen pystyy onneksi toipumaan raskaistakin kokemuksista. Se voi vaatia aikaa ja tukea, mutta toivoa on”, Varis sanoo. ”Se on tärkeintä.”” (HS 8.3.2022)

Henkisen varautumisen artikkeleissa käytetään värikästä kieltä ja siinä korostuvat metaforat ja fraasit: ”hinnat nousevat, ihmiset köyhtyvät. Kansa on lähtenyt kaduille vaatimaan apua, ja pian varmaan päitä vadeille. Viheliäiset ongelmat kasaantuvat” (HS 11.9.2022), ”Hän on hävinnyt sotansa ja saa tukehtua sudenhäntäänsä” (HS 11.9.2022), ”ei pidä maalata pirua seinälle” (HS 28.1.2024), ”maailmalta on haluttu

suojautua kuin menemällä perunakuppaan torrakko sylissä” (HS 28.1.2024), ”kansalaiset saattavat toivoa presidentiltä jyrähtelyä, mutta presidentin ei kannata lähteä polttamaan sormiaan” (HS 28.1.2024), ”kyllähän sitä ihminen itsekin muuttuu, jos hän joutuu elämään isokokoisen, häiriintyneen raakimuksen naapurina” (HS 10.2.2024), ”ymmärsin jo epäspartalaisena kloppina talvella 1991, miksi minun täytyi hytistä härmäläismetsissä ja opiskella aseenkäsittelyä pakkaskohmeisilla sormilla pimeässä” (HS 10.2.2024).

Kirjoituksissa myös huomioidaan, ettei värikäs kielenkäyttö ja retoriikka koske pelkästään näitä Helsingin sanomien juttuja, vaan on käytössä muissakin varautumista koskevissa puheenvuoroissa: ”Siksi vähän ihmetyttävät jotkin puheenvuorot. - - Retoriikan mopo lähtee turhan herkästi keulimaan silloinkin, kun asiat ovat asiallisia.” (HS 10.2.2024)

Henkisen varautumisen kehyksen teksteissä on käytetty tunteisiin vetoavaa kuvitusta. Kehyksen ainoa varsinainen artikkeli on kuvitettu usealla tunteita herättävällä mustanpuhuvalla kuvakollaasilla. Ensimmäisessä näistä on surullisia, vihaisia ja apaattisia ihmisiä, joiden keskellä on itkevä äiti lapsi sylissään. Viimeisin artikkelin kuvakollaasi puolestaan koostuu äidistä pitämässä sylissä nukkuvia lapsiaan, kaduilla vyöryvistä panssari-vaunuista ja sotilaasta tähtäämässä singolla. (HS 8.3.2022) Yksi pääkirjoituksista on puolestaan kuvitettu mustavalkoisella vanhanaikaisella piirroskuvalla, jossa ihmiset lämmittelevät tynnyriin sytytetyn nuotion ympärillä ja taustalla hahmo vetää hiihtäen klapeja ahkiossa. (HS 11.9.2022), toisessa valtionjohtajat ovat puolestaan pukeutuneet sotilaskypäröihin taustalla olevan ”arvojohtajat” -tekstin alapuolella. Kehyksessä tarkasteltu kolumni on kuitenkin kuvitettu ainoastaan kolumnistin kasvokuvalla.

Taulukko 3 Henkisen varautumisen kehys.

Ongelmat ja tosiseikat	Lamaantumiseen ja toivottomuuteen johtava pelko Teknologian kehityksen vaikutus henkiseen kantokykyyn
Syyt ongelman takana	Epätietoinen ja synkkä tulevaisuudenkuva
Moraaliset arvostelmat	Jokainen kansalainen osa yhteistä varautumista
Ongelman ratkaiseminen	Kansallisuustunteen herättäminen, pragmaattinen asenne Keinovalikoima äärimmäisten tunteiden kohtaamiseen Luotto viranomaisiin ja valtiovaltaan
Metaforat ja fraasit	Toivo Värikäs kielenkäyttö
Visuaalisuus	Tunteisiin vetoava kuvitus äideistä ja lapsista sodan keskellä ja valtionjohtajista sotilaskypärissä

6.4 Kouluttautumisen kehys

Osaamistaan voi kartuttaa eri tahojen, kuten pelastusalan, 72 tuntia - kouluttajien, Marttojen, maanpuolustusyhdistysten ja Naisten valmiusliiton kursseilla. (HS 1.10.2022)

Yksilön kriisinhallinta on ennen kaikkea sitä, että jos jotain sattuu, ei mene sekaisin ja ala soitella yhtä aikaa muiden kanssa hätänumeroon tai vaatia, että tarvitsen veden takaisin heti. (HS 1.10.2022)

Neljännän löytämäni kehysten nimesin kouluttautumisen kehukseksi ja siinä tarkastelen kansalaisten kouluttautumista varautumisasiossa käsitteleviä tekstejä. Kouluttautumisen kehyksessä varautuminen nähdään toisaalta kansalaisten itse suorittamana toimintana ja ohjeistuksena etenkin kotivaran kerryttämiseen ja henkilökohtaiseen varautumiseen. Toisaalta kehyksessä kouluttautumista tarkastellaan

yhteiskunnan tarjoaman koulutuksen näkökulmasta, joka voi liittyä niin henkiseen resilienssiin esimerkiksi koulujen tarjoamalla medialukutaidon kehittämällä, että perinteisiin ja uusiin kriiseihin varautumiseen maanpuolustuskursseilla ja asepalveluksella. Yhteistä kehysten teksteille on, että niissä annetaan lukijoille sekä käytännön vinkkejä, että yleisiä suuntaviivoja siihen, miten joko käsilläolleeseen niin sanottuun kriisitalveen tai yleisesti tulevaisuuden epävarmuuksiin voi varautua. Kehyksessä tarkastelen kahdeksaa eri tekstiä, jotka ovat julkaistu Helsingin Sanomien eri osioissa (hyvinvointi, HS visio, kotimaa ja ulkomaat, mielipidekirjoitukset, pääkirjoitukset).

Koulutuksen kehyksessä immateriaalinen varautuminen näyttäytyy erityisesti kansalaisten itsensä kehittämisen ja kouluttautumisen kautta, mitä tulee varautumiseen. Kouluttautuminen arvostetaan hyvin korkealle ja sitä kuvaillaan muun muassa joksikin "mitä ei voi ostaa kaupasta" (HS 1.10.2022).

Tekstit lähtevät liikkeelle tämän hetken tilanteen toteamisesta: "Ukrainan sota, energiakriisi ja aivan viimeisimpänä kaasuvuoto Itämerellä" (HS 1.10.2022) sekä "lähitulevaisuudessa siintää epävakautta, vaikka maailmaa on viime vuosina koetellut jo useampi kriisi. Suomessa sähkö on kallistunut rajusti, voi kallistua tuntuvasti lisääkin ja loppua jopa kesken. Euroopassa energiakriisi voi synnyttää levottomuuksia. Suomessa spekuloidaan myös Venäjän "sabotaasilla", joka kohdistuisi kotimaisten energiayhtiöiden infrastruktuuriin." (HS 19.11.2022)

Kouluttautumisen kehyksessä lukijoita rauhoitellaan, mutta ohjataan käytännön toimintaan: "Paniikille ei ole perusteita, mutta varautuminen kannattaa." (HS 1.10.2022). Isossa kuvassa kansalaiselle annetaan kaksi ohjetta. Ensinnäkin on tärkeää kouluttaa itseään turvallisuuden ja varautumisen suhteen. Toiseksi on tärkeää luottaa viranomaisiin ja uskoa, että heitä saadut tiedot ovat oikeita ja neuvot perusteltuja (HS 1.10.2022).

Rauhoittelu liittyy yleiseen mielialan ylläpitämiseen, mutta myös siihen, että mahdollisten oikeiden skenaarioiden todennäköisyyttä kannattaa arvioida omassa käyttäytymisessä ja varautumisessa. Esimerkiksi vesikatkojen todetaan olevan sähkökatkoja merkittävästi harvinaisempia ja epätodennäköisempiä: ”Kohtuus ja mittasuhteiden muistaminen on siis paikallaan, kun varautumista ja kotitalouksien vastuuta pohditaan” (HS 1.10.2022).

Kansalaisten varautuminen ja siihen kouluttaminen liittyykin hyvin käytännönläheiseen toimintaan kuten viranomaisten suositteluun 72 tunnin kotivaraan. Artikkeleissa esitellään käytännön vinkkejä kotivaran kerryttämiseen sekä sen sisältöön liittyen. Myös kansaa puhuttaneiden joditablettien tarpeesta ja käytöstä annetaan ohjeita samoin kuin saunomisen ajoittamiseen ja suihkun sulkemiseen saippuoinnin aikana (HS 1.10.2022) sekä sähkön säästöön esimerkiksi lämminvesivaraajan säädöillä ja kytkimellistä jatkojohtoa käyttämällä (HS 19.11.2022).

Kansalaisten omavaraisuutta käsitellään myös äärimmäisen varautumisen näkökulmasta henkilöjutussa, jonka haastateltu arvioi kotiinsa keräämän ruuan, polttopuiden ja veden kolmeksi kuukaudeksi. Hän ei kuitenkaan pidä toimintaansa survivalisminä vaan ”maanläheisenä”, ”käytännönläheisenä” ja ”maalaisjärkeä” hyödyntävänä toimintana, joka kuvastaa suomalaista mentaliteettiä. Artikkelissa todetaan kansalaisten varautumisen valtavirtaistuneen - tai valtaväestön siirtyneen askeleen lähemmäs marginaalia - mitä haastateltu pitää pandemian positiivisena seurauksena (HS 19.11.2022).

Kansalaisten kyky varautua omatoimisesti nähdään merkittäväksi resurssiksi väestönsuojelussa ja konfliktiin varautumisessa viranomaisten, kolmannen sektorin ja vapaaehtoistyön lisäksi kouluttautumista pidetään myös halpana keinona kymmeniä miljoonia maksavan kaluston hankkimisen sijaan. (HS 14.3.2024).

Toisaalta kehyksessä tunnustetaan myös uusia tapoja kansalaisten varautumiseen:

Sisäministeriön tuoreessa Väestönsuojelun nykytila ja kehittämistarpeet - raportissa listataan Ukrainasta lukuisia havaintoja, jotka Suomen olisi tarpeen huomioida väestönsuojelussa. (HS 14.3.2024)

Varautuminen ja siihen kouluttautuminen ei liity pelkästään perinteiseen sodankäyntiin vaan kehityksen yhdessä artikkelissa kiinnitetään huomio myös taisteluun kyberrintamalla, Toisaalta artikkelissa todetaan, että Ukraina on ollut Venäjälle ”kybersodan koelaboratorio”, jossa Venäjä voi kasvattaa taitojaan, mutta toisaalta tulokset ovat olleet varsin vaisuja, koska Ukraina liittolaisineen on samalla pystynyt kehittämään omaa puolustusjärjestelmäänsä ja taitojaan. (HS 25.10.2022)

Artikkelissa todetaan, ettei Ukrainassa alkanut hyökkäyssota ole kuitenkaan alku Venäjän kyberhyökkäyksille, vaan niitä oli jo kymmenisen vuotta sitten Ukrainassa ja USA:n presidentinvaalien yhteydessä. Tätä kuitenkin artikkelissa pidetään Venäjän strategisena virheenä:

”Monet yritykset ja valtiot moninkertaistivat, joidenkin arvioiden mukaan parhaimmillaan jopa kahdeksankertaisesti, kyberpuolustus- tai turvallisuusbudjettinsa näiden iskujen seurauksena”, Holmgren sanoo. (HS 25.10.2022)

Kybersotaan varautumisessa suurinta roolia ei anneta yhteiskunnallisten toimijoiden lisäksi yksittäisille kansalaisille vaan yksityisille yrityksille:

Kybersotaa käydään ympäristössä, jonka ovat pitkälti rakentaneet yksityiset yritykset. Siksi ne ovat myös luonteva taho huolehtimaan sen turvallisuudesta (HS 25.10.2022).

Kybersotaan voi kuitenkin varautua myös kansalaisia kouluttamalla, ja juuri tässä on artikkelin mukaan Suomen suurin kehittämiskohta. Artikkelissa asiasta käytetään termiä kognitiivinen turvallisuus, jolla tarkoitetaan kykyä torjua disinformaatiota:

Venäjän ajattelussa tekninen ja psykologinen kybervaikuttaminen ovat yhtä. Vaikuttamiselta voidaan suojautua huolehtimalla ihmisten kognitiivisesta turvallisuudesta. Ihmisille siis opetetaan, miten disinformaatiota voi tunnistaa ja torjua. (HS 25.10.2022)

Myös koululaitoksen osuus nousee esiin kehyksessä tarkastellussa mielipidekirjoituksessa, jossa pohdiskellaan monilukutaidon, mediakasvatuksen ja yleisen lukutaidon opettamisen vastuuta koulussa eri oppiaineiden välillä. Kirjoittaja katsoo informaatiolukutaidon niin yhteiskunnalliseksi kysymykseksi, että sen sisällöt sopisivat paremmin yhteiskuntaopin kuin suomen kielen oppiaineeseen:

Viimeistään koronapandemian ja Venäjän hyökkäyssodan myötä ajankohtaisesta ja luotettavasta tiedosta on tullut keskeinen huoltovarmuustekijä. Presidentti Vladimir Putinin propagandakoneiston yksi tavoite on synnyttää sekaannusta ja murentaa läntisiä demokratioita. Informaatio-osota on käynnissä, ja trollitehtaat suoltavat disinformaatiota tauotta. Sitä vastaan voidaan taistella koulutuksen avulla. (HS 2.12.2022)

Myös Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa kerrotaan EU-komission laatineen opettajille ohjeistuksen digilukutaidon parantamiseksi, minkä lisäksi oppia todetaan tarvittavan myös aikuisille. Tekstissä kerrotaan maailman talousfoorumin julkaisemasta riskiraportista, jonka mukaan maailman merkittävin uhka lyhyellä ajalla on väärä tieto. (HS 12.4.2024)

Toisaalta kouluttautumisen kehyksen puitteissa kansalaisten varautumiskouluttautumista käsitellään myös perinteiseen varautumiseen heijastuvalla tavalla: sen sijaan, että varauduttaisiin Ukrainan sodan vaikutuksiin Suomeen, varauduttaisiin sodan leviämiseen tänne: ”Pasifistit ilmoittautuvat ampumakursseille ja lähtevät hiihtolenkeille kuin valmistautuakseen talvisotaan” (HS 22.3.2022)

Tähän ei kuitenkaan artikkelissa kannusteta, vaan tämänytyylistä varustautumista kutsutaankin artikkelissa absurdiksi. Kuten siinä todetaan ”Suomi ei ole sodassa emmekä me halua sotaa” (HS 22.3.2022). Suomalaisten antimeksi maailmalle ei kuitenkaan tarjota varautumiskäytäntöjämme, luotettavia viranomaisiamme tai Venäjä-

tuntemustamme, vaan rauhanosaamisemme. Kuten toimittaja huomauttaa, olemme hävinneet sotia. ”Sen sijaan rauhanosaamisemme on ollut kansainvälistä huippuluokkaa” (HS 22.3.2022). Asenne sotilaalliseen varautumiseen kuitenkin jakautuu kouluttautumisen kehyksessä, sillä kahdessa toisessa tekstissä todetaan, että osa kansalaisista on varautunut äärimmäisiin skenaarioihin, sillä yhdessä artikkelissa kerrotaan sotilas- ja ulkoiluvarustemyymälä Varustelekan myyneen valtavia määriä kaasunaamareita ja kenttämuonaa. Toisessa artikkelissa puolestaan kerrotaan, että Maanpuolustuskoulutuksen ja Naisten valmiusliiton kivääri- ja pistooliammuntakurssit ovat täynnä (HS 20.3.2022)

Tässä kehyksen tekstissä keskitytään Suomen asepalvelukseen ja sen kehittämiseen toisaalta tasa-arvoisempaan suuntaan ja toisaalta vastaamaan nykyelämän tarpeita niin kriiseissä kuin rauhan aikanakin. Artikkelissa ehdotetaan kuuden kuukauden mittaista maanpuolustuskurssia koko ikäluokalle, jolla korvattaisiin myös siviilipalvelus:

En oikein ymmärrä nykyistä siviilipalvelusta. Se tuntuu rangaistukselta, jonka tarkoitus on ohjata kaikkia valitsemaan oikeasti se asepalvelus. On vaikea nähdä hyötyä kriisivalmiudelle vaikka siitä, jos joku on sivarissa paikallislehdessä tai päiväkodissa. Sen voisi korvata maanpuolustuskurssi, jonka sisältönä olisi esimerkiksi kyberturvallisuutta, medialukutaitoa informaation ymmärtämiseksi, ensiaputaitoja, logistiikkaa ja muita kriisivalmiudessa tärkeitä taitoja, jotka ovat tarpeen meille kaikille. (HS 20.3.2022)

Myös kouluttautumisen kehyksessä nostatetaan lukijoiden kansallishenkeä:

”Varautuminen on tapa, jolla rakennetaan yhdessä yhteiskunnan kestävyyttä epävarmoissa tilanteissa. Tavallaan ihminen pystyy palvelemaan, sillä isänmaataan”, Gröndahl sanoo (HS 1.10.2022)

Isossa kuvassa kansalaiselle annetaan kaksi ohjetta. Ensinnäkin on tärkeää kouluttaa itseään turvallisuuden ja varautumisen suhteen. Toiseksi on tärkeää luottaa viranomaisiin ja uskoa, että heitä saadut tiedot ovat oikeita ja neuvot perusteltuja. (HS 1.10.2022)

Luotto viranomaisiin on tärkeää riippumatta siitä, kuinka pitkälle henkilö on tehnyt omaa varautumista ja kerryttänyt kotivaraa:

Suomalainen varautuja eroaa esimerkiksi yhdysvaltalaisesta siinä, että yhteiskuntaan luotetaan. Se tulee lopulta apuun. ”Sekin, että selviät siellä bunkkerissa jonkin aikaa. Mutta entäs sitten? Yhteisön pitää olla lopulta tukena. (HS 19.11.2022)

Kehyksen ongelmana voidaan nähdä, ettei kansalaisilla ole riittävästi osaamista tai tietoja varautumiseen, oli kyse sitten käytännön kotivaran kerryttämisestä, medialukutaidon puutteesta tai siviilipalveluksen kyvyttömyydestä vastata kriiseihin varautumiseen. Koska kehysten ongelman voidaan katsoa olevan monisyinen ja hieman jakautunut, ei kehysten ongelman voida katsoa seuraavan ainoastaan yhdestä syystä. Esimerkiksi mahdolliset ongelmat maanpuolustuksen kriisivalmiudessa katsotaan kehyksessä seuraavan siitä, ettei nykyinen asepalveluksen vaihtoehtona suoritettava siviilipalvelus vastaa kriisivalmiuden tarpeisiin. Medialukutaidon heikkoudenkin voidaan katsoa osin aiheutuvan koulutuksen vajaavaisuudesta, mutta toisaalta myös disinformaation jatkuvasta kehittymisestä. Kehyksessä korostuu kotivaran osalta näkökulma sen arkisuudesta, mitä toisaalta voidaan pitää myös sen ongelmana, sillä kehittyvässä maailmassa vanhat hyvät keinot on unohdettu: ”Suomalaiset ovat kadottaneet pula-ajan mummojen perimätiedon. Kriisitalvi hermostuttaa siihen malliin, että kuluttajat ovat pelokkaampia kuin koskaan”. (HS 19.11.2022) Keskeisinä kehysten ratkaisuinä voidaan kuitenkin pitää kouluttautumista - sekä omaehtoista että yhteiskunnan järjestämää - sekä viranomaisiin luottamista. Moraalisena arvostelmana puolestaan voi pitää kansalaisten kykyä ja halua omatoimiseen varautumiseen, jota voidaan pitää merkittävänä kansallisena resurssina ja toisaalta myös kansalaisten luottamusta.

Kouluttautumisen kehysten ominaisia tiedonlähteitä ovat muun muassa aiheeseen erittäin positiivisesti suhtautuvat kotivaran harrastajat ja järjestötoimijat. Lukuun ottamatta yhtä kehysten tekstiä, jossa konkreettista sotaan varautumista pidetään liioiteltuna, tekstit suhtautuivat positiivisesti ja kannustavasti koulutuksen kehittämiseen.

Koska kehys jakautuu tarkastelemaan koulutusta useasta eri näkökulmasta, ei siinä voida katsoa muodostuvan yksittäisiä selkeitä metaforia tai fraaseja, jotka kattaisivat koko kehyksen. Kotivaran ja henkilökohtaisen varautumisen osalta keskiöön voidaan katsoa nousevan omatoimisuuden, mutta se kattaa ainoastaan osittain kehyksessä tarkastellut artikkelit.

Artikkelin kuvitus heijastelee kehyksen teemaa. Toisaalta kuvissa on näkyvissä varautumisen se näkökulma, mikä tavalliselle kansalaiselle näkyy ja mikä hänen vastuulleen kuuluu: kotivaran kerryttäminen taskulamppuineen ja purkkiruokineen (HS 1.10.2022) sekä polttopuineen (HS 19.11.2022) sekä väestösuojatilat (HS 14.3.2024). Toisaalta kuvituksessa näkyy puolestaan militaristiset uhat ja erilaiset sodankäynnin muodot, sillä niissä esiintyy ukrainalainen kyberturvallisuuskeskuksen työntekijä ruutujensa ääressä ja Ukrainan ja Venäjän väliseen kybersotaan osallistuneiden hakkeriryhmien naamareita (HS 25.10.2022), droonia valmisteleva israelilaissotilas (HS 12.4.2024) sekä sotilasvalaan osallistuvien varusmiesten univormuja (HS 20.3.2022)

Taulukko 4 Kouluttautumisen kehys.

Ongelmat ja tosiseikat	Kansalaisten riittämätön osaaminen ja rajallinen tietoisuus
Syyt ongelman takana	Uhkiin varautuminen ei vastaa nykyaikaa Omavaraisuusajattelu unohtunut ja stressinsietokyky alentunut Informaatiovaikuttamiseen varautuminen haasteellista
Moraaliset arvostelmat	Kansalaisten omatoiminen varautuminen Luottamus
Ongelman ratkaiseminen	Kansalaisten kouluttaminen disinformaatiota vastaan Asepalveluksen kehittäminen Opettajien tukeminen medialukutaidon opettamisessa
Metaforat ja fraasit	Omatoimisuus
Visuaalisuus	Kuvat käytännön kotivarasta Militaristiset uhat

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä luvussa esittelen kehysanalyysillä muodostamani johtopäätökset tutkimusaineistosta. Tutkimuksen tavoitteena on ollut saada kuva siitä, kuinka varautumisen immateriaalista puolta kehystetään Helsingin Sanomissa. Aineistosta löydettiin neljä tulkintakehystä, jotka kukin kehystivät aihetta omasta näkökulmastaan, ja joilla vastattiin tutkielman tutkimuskysymykseen:

Minkälaisissa kehyksissä immateriaalinen varautuminen ilmenee Helsingin Sanomien kirjoituksissa?

Tiedon huoltovarmuuden kehyksessä immateriaalinen varautuminen näyttäytyi tiedon ja erityisesti tiedon jakamisen välisissä puheissa sekä kyynä toimia ilman ajankohtaista tietoa. Syyt ongelmien takana liittyivät mahdolliseen puutteelliseen yhteistyöhön eri tahojen välillä ja osaamattomuuteen tietoturvasta huolehtimisessa sekä medialukutaidosta. Luottamuksen tärkeys ja inhimilliset tekijät korostuivat puhujien kansalaisille suunnatussa viestissä, joka korosti näkökulmaa, jossa ketju on yhtä vahva kuin sen heikoin lenkki. Teksteissä painottui viranomaisyhteistyö tiedonkulun turvaamisessa sekä varautumistoiminnan jatkuvuus. Tilannetietoisuus kuvataan kirjallisuudessa tärkeänä ominaisuutena (Sommarberg ja muut 2024, s. 7), jonka säilyttäminen vaati yhä enemmän tiedon määrän kasvaessa. Tiedon huoltovarmuuden kehyksessä korostui myös taloudellinen näkökulma varautumiseen. Tietotaloudesta elävällä yhteiskunnalla on motivaatiota keskittyä tiedon liikkuvuuteen ja tiedonhallintaan, jolloin yritysten näkökulma voi korostua kehyksessä (Holmgren 2024, s. 102).

Informaatiohäirinnän kehyksessä ongelmat informaation lukutaidossa ja kyvyssä viestiä poikkeuksellisen tiedon ajassa joutuvat koetukselle. Immateriaalinen varautuminen kehystyi demokraattisten prosessien häirinnän ehkäisijänä. Varautuminen näyttäytyi media- ja muun informaatiolukutaitoon panostamisena ja sen hallinnassa. Toimijoina

kehyksessä olivat edustettuina niin kansalaiset kuin yrityksetkin, mutta myös valtio. Valtion rooli näyttöytyi eräänlaisena strategisena taustavoimana ja yhdistäjänä. Yhteistyön merkitys korostui uutisoinnin varautumistyössä disinformaatiota vastaan. Tätä havaintoa tukevat myös tutkimustulokset, jossa on havaittu viranomaisten tiedonvälityskyvyn tärkeys erityisesti kansalaisten suuntaan, koska pelkästään viranomaisten vastuulle jäävä kamppailu disinformaatiota vastaan ei tuottaisi juuri tuloksia (Sommarberg ja muut 2024, s. 21).

Henkisen varautumisen kehyksessä varautumisen näkökulma oli ihmisten kyvyssä selviytyä haastavien ja epävarmojen aikojen koittaessa. Henkisen varautumisen toimijoina nähtiin luonnollisesti kansalaiset ja yksityishenkilöt itse, mutta myös valtionjohtajille annettiin vastuuta. Psykologiset varautumisnäkökulmat on otettu huomioon Ruotsissa perustetussa psykologisessa puolustusvirastossa, jonka tehtävänä on turvata avoin demokraattinen yhteiskunta kiinnittämällä huomiota erityisesti seikkoihin, joilla pyritään heikentämään kansalaisten luottoa viranomaisiin, ja ohjailemaan käyttäytymistä (Myndigheten för psykologiskt försvar, 2024). Vastaavaa virastoa ei löydy sellaisenaan Suomesta, vaan kansalaisten henkinen varautuminen ilmeni kehyksessä kansalaisten oman vastuun korostamisena.

Kouluttautumisen kehyksessä varautumistaitojen opettelu nähtiin hyveenä ja siihen kannustettiin varauksetta. Kehysten uutisoinnissa tietoa jakoivat niin kolmas sektori, yritykset, kuin viranomaisetkin. Kouluttamista perusteltiin tässäkin kehyksessä edullisena keinona tehostaa varautumista. Kouluttautuminen ilmeni kehyksessä myös jatkuvana kilpajuoksuna tehokkaampia informaatiohyökkäyksiä vastaan.

Tämän tutkielman teko oli kaiken kaikkiaan mielenkiintoinen, mutta haastava prosessi. Aikaisemman vakiintumattoman teoriapohjan ja tutkimustiedon puuttumisen vuoksi aineiston jakaminen ennakoiden tietynlaisiin kehyksiin ei onnistunut, mikä mahdollisti vapaamman ja luontaisemman valinnan kehystämisessä. Ennako-odotuksia aineiston suhteen ei ollut. Teoreettisen viitekehyksen ja siinä käytettyjen käsitteiden

vakiintumattomuus antoi vapautta, mutta uusien käsitteiden kanssa operointi oli myös hyvin työlästä ja vaati keskittymistä. Aineiston jäsentäminen ja teemoittelu edellytti useita lukukertoja sekä edestakaisin kulkemista.

Erilaiset varautumiseen, turvallisuuteen ja digitalisaatioon liittyvät teemat olivat jatkuvasti esillä eri medioissa tutkielman teon aikana. Tutkielman teon loppumetreillä 18.11.2024 julkaistiin digi- ja väestötietoviraston Suomi.fi- palvelussa kansalaisten häiriö- ja kriisitilanteiden varautumisopas, jonka tarkoituksena on toimia erityisesti tiedon jakamisen kanavana kansalaisille (Digi- ja väestötietovirasto n.d.). Valtioneuvoston (Paananen ja muut 2024, s. 24) julkaisemassa kyberturvallisuusstrategiassa vuosille 2024-2035 varautuminen nähdään erityisesti yhteistyönä ja tiedolla johdettavana asiana, jonka päämääränä on kyberresilienssi sekä jaetun tilannekuvan ymmärrys, jonka mahdollistaa eri osapuolten välinen luottamus. Aihe on ollut siis hyvin ajankohtainen.

Varautumisilmiö näkyi omassa arjessa, niin työssä kuin vapaa-ajalla, ja toisaalta aiheen tiivis seuranta pakotti löytämään uusia yhteyksiä ilmiöiden välillä. Varautumisilmiön hetkellinen etäännyttäminen voisi auttaa hahmottamaan aihetta uudesta näkökulmasta ja auttaa tarkentamaan Alvessonin ja Sandbergin (2023) kuvaamaa teoreettisen linssin käyttöä tutkimuksen teossa. Varautumisnäkökulmat ovat olleet lisäksi suurella roolilla työssäni liikenne- ja viestintäministeriössä, mikä on myös saattanut vaikuttaa aineiston analyysiin. Tutkimuksen teon pitkittyminen saattoi vaikuttaa myös kehysanalyysin tekoon, sillä ympäröivät tapahtumat vaikuttavat asioiden tulkintaan ja valintaan, koska tulkinta ei tapahdu tyhjiössä.

Varautuminen antaa aiheita lukuisiin erilaisiin jatkotutkimuksiin. Mielenkiintoista olisi tarkastella jatkossa hiljattain julkaistujen varautumissuosittelujen hyödyntämistä ja tunnettavuutta kansalaisten keskuudessa, sekä pureutua tarkemmin julkisen ja yksityisen väliseen yhteistyön hallintaan varautumisessa. Myös vertailua eri medioiden tavoista kehystää varautumista olisi hyödyllistä tutkia, sillä perinteisen median edustajana

Helsingin Sanomilla saattaa olla neutraalimpi tyyli kertoa asioista sekä eroavaisuuksia lukijakunnassa.

Immateriaalisen varautumisen merkitys korostuu entisestään yhä enenevästi digitalisoidussa yhteiskunnassamme. Varautumisen tulisi kattaa perinteisten materiaalisten seikkojen lisäksi immateriaalinen ulottuvuus, mikä tulisi käsittää laajasti ja ottaa huomioon eri yhteiskunnan osa-alueilla. Aineeton varautuminen tulisi antaa kaikkien tehtäväksi, sillä siinä on oma roolinsa niin päättäjillä ja julkishallinnolla, yrityksillä, kolmannella sektorilla kuin yksityishenkilöilläkin.

Lähteet

- Aine, A., Nurmi, V. & Valtonen, V. (2022). Oikeuden resilienssi, perusoikeudet ja kokonaisturvallisuus. *Lakimies*, 2022(6), 841–873. Noudettu 4.3.2024 osoitteesta <https://www.edilex.fi/lakimies/1000820002.pdf>.
- Airos, M., Ahlqvist, T., Knudsen, M., Mutanen, A., Rapeli, L., Schauman, J., Setälä, M. & Taylor, A. (2022). *Ennakointi ja tulevat sukupolvet lainvalmistelun prosesseissa, instituutioissa ja käytännöissä*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:66.
- Alvesson, M., & Sandberg, J. (2023). The art of phenomena construction: A framework for coming up with research phenomena beyond ‘the usual suspects’. *Journal of Management Studies*, 61(5), 1737-1765. <https://doi.org/10.1111/joms.12969>
- Anderson, B. (2010). Preemption, precaution, preparedness: Anticipatory action and future geographies. *Progress in Human Geography*, 34(6), 777–798. <https://doi.org/10.1177/0309132510362600>
- Autioniemi, J., Nordin, P., Jalonen, H., Jalonen, K., & Uusikylä, P. (2023). Tilannetietoisuuden paradoksit terveystilanteissa: Tiedonmuodostuksen jännitteet sidosryhmien välillä. *Politiikka*, 65(3), 196–221. <https://doi.org/10.37452/politiikka.125024>
- Bennett, L. & Livingston, S. A brief history of the disinformation age: Information wars and the decline of institutional authority. Teoksessa S. Salgado & S. Pappathanassopoulos (toim.), *Streamlining Political Communication Concepts* (s. 43-73). Springer.
- Birdsall, J. (2022). Evangelicals and Comprehensive Security. *The Review of Faith & International Affairs, Taylor & Francis Journals*, 20(4), 45-53. DOI: 10.1080/15570274.2022.2139505
- Broockman, D., Kalla, J. & Westwood, S. (2023). Does Affective Polarization Undermine Democratic Norms or Accountability? Maybe Not. *American Journal of Political Science*, 67(3), 808–828. <https://doi.org/10.1111/ajps.12719>

- Brunila, T., Salminen, J., & Värttö, M. (2023). Oikeuden resilienssi poikkeuksellisissa oloissa - Perustuslakivaliokunnan rooli oikeuden ylläpitämisessä covid-19-pandemian aikana. *Lakimies*, 121(7–8), 1011–1036.
<https://doi.org/10.33352/prlg.119407>
- Cheatham, M., Hancher-Rauch, H., Brookins-Fisher, J., Blavos, A. & Thompson, A. (2022). Politics Spread COVID: Developing a Public Health Response. *Health Promotion Pract*, 23(5). 729–734. <https://doi.org/10.1177/15248399221118012>
- Cipers, S., Meyer, T. & Lefevere, J. (2023). Government responses to online disinformation unpacked. *Internet Policy Review*, 12(4). 1–19.
<https://doi.org/10.14763/2023.4.1736>
- Citrin, J., & Stoker, L. (2018). Political trust in a cynical age. *Annual Review of Political Science*, 21, 49–70. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050316-092550>
- Digi- ja väestötietovirasto. (n.d.). *Varautuminen*. Suomi.fi. Noudettu 30.11.2024 osoitteesta: <https://www.suomi.fi/oppaat/varautuminen>.
- Denhardt, J. V., & Denhardt, R. B. (2015). The new public service revisited. *Public Administration Review*, 75(5), 664–672. <https://doi.org/10.1111/puar.12347>
- Edelman Trust Institute. (2024). Edelman Trust Barometer Global Report. Noudettu 9.3.2024 osoitteesta: https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/2024-02/2024%20Edelman%20Trust%20Barometer%20Global%20Report_FINAL.pdf
- Entman, R. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*. 43(4), 51–58. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>
- Evans, B., & Reid, J. (2014). *Resilient life: The art of living dangerously*. Polity Press.
- Fahimipour, A., Gil, M., Celis, M., Hein, G., Martin, B., & Hein, A. (2023). Wild animals suppress the spread of socially transmitted misinformation. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.*, 120(14). <https://doi.org/10.1073/pnas.2215428120>
- Freelon, D., & Wells, C. (2020). Disinformation as Political Communication. *Political Communication*, 37(2), 145–156.
<https://doi.org/10.1080/10584609.2020.1723755>

- Gamson, W. (1989). News as Framing: Comments on Graber. *American Behavioral Scientist*, 33(2), 157-161. <https://doi.org/10.1177/0002764289033002006>
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press.
- Goldstein, J., Chao, J., Grossman, S., Stamos, A. & Tomz, M. (2024). How persuasive is AI-generated propaganda? *PNAS Nexus*, 3(2), 1–7. <https://doi.org/10.1093/pnasnexus/pgae034>
- Graf, F., Lenz, A., & Eckhard, S. (2023). Ready, set, crisis – transitioning to crisis mode in local public administration. *Public Management Review*, 26(7), 2039–2063. <https://doi.org/10.1080/14719037.2023.2242851>
- Hall, M. & Druckman, J. (2023). Norm-violating rhetoric undermines support for participatory inclusiveness and political equality among Trump supporters. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.*, 120(40). <https://doi.org/10.1073/pnas.2311005120>
- Harré, R. & Langenhove, L. (1991). Varieties of positioning. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 21(4), 393-407. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.1991.tb00203.x>
- Hatcher, W. (2020). A Failure of Political Communication Not a Failure of Bureaucracy: The Danger of Presidential Misinformation During the COVID-19 Pandemic. *The American Review of Public Administration*, 50(6-7), 614–620. <https://doi.org/10.1177/0275074020941734>
- Heino, O., & Houtsonen, J. (2022). Luottamuksen käsite kriittisen tarkastelun kohteena. Teoksessa A. Jäntti, A.-A. Kork, K. Kurkela, U. Leponiemi, H. Paananen, L.-M. Siervo & S. Tuurnas (toim.), *Hallinnon tutkimuksen tulevaisuus* (291–312). Vastapaino. <https://doi.org/10.58181/VP9789517689953>
- Holliday, D., Iyengar, S., Lelkes, Y. & Westwood, S. (2024). Uncommon and nonpartisan: Antidemocratic attitudes in the American public. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.*, 121(13). <https://doi.org/10.1073/pnas.2313013121>
- Holmgren, M. (2022). *Autonomy through digital resilience. The importance of upholding the national tech stack*. Ulkopoliittinen instituutti.

- Holmgren, M. (2024). *Murrokselliset teknologiat: Teknologisen kehityksen dynamiikka ja kansallinen varautuminen*. Ulkopoliittinen instituutti.
- Hopp, T. & Ferrucci, P. (2020). A spherical rendering of deviant information resilience. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 97(2), 492–508.
<https://doi.org/10.1177/1077699020916428>
- Huoltovarmuuskeskus. (2024). *Huoltovarmuuskeskuksen strategia 2024–2027*. Noudettu osoitteesta <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/files/00f1e2e5e607874cfb7cf54a2847b5301a405548/strategia-hvk.pdf>
- Hyvärinen, J., & Vos, M. (2015). Developing a conceptual framework for investigating communication supporting community resilience. *Societies*, 5(3), 583–597.
<https://doi.org/10.3390/soc5030583>
- Hyvönen, A-E & Juntunen, T. (2018). *Resilienssi avaimena laaja-alaiseen kokonaisturvallisuuteen: haasteita ja mahdollisuuksia*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta 25/2018. Noudettu 19.3.2024 osoitteesta <https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/2116852/25-2018-Resilienssi+avaimena+laaja-alaiseen+kokonaisturvallisuuteen/7e63c536-fe95-4c0b-acbf-ca2b0accedb7?version=1.0>
- Hyvönen, A-E & Juntunen, T. (2021). From ”spiritual defence” to robust resilience in the Finnish comprehensive security model. Teoksessa S. Larsson & M. Rhinard (toim.), *Nordic Societal Security: Convergence and divergence* (s. 154-178). Routledge
- IRWIN-hanke. Noudettu 11.3.2024 osoitteesta <https://www.irwinproject.fi/>
- Jalonen, H. (2013). Systemisen innovaation omaksumisen tiedonhallinnalliset haasteet. *Hallinnon Tutkimus*, 32(2), 95–112. Noudettu 19.3.2024 osoitteesta: <https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/99118/56825>.
- Jalonen, H. (2020). Tietämättömyyden tunnustaminen on viisauden alku. *Focus Localis*, 48(3), 75–85. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202101283092>
- Jalonen, H., Lähteenmäki-Smith, K., Manu, S., Uusikylä, P. & Branders, M. (2022). Ilmiölähtöinen hallinta sotkuisessa maailmassa. Teoksessa A. Jäntti, A-A Kork, K. Kurkela, U. Leponiemi, H. Paananen, L-M Sinervo & S. Tuurnas (toim.), *Hallinnon tutkimuksen tulevaisuus* (s. 105–125). Vastapaino.

- Juholin, E., & Rydenfelt, H. (2023). Navigoiva johtajuusviestintä: Paikannuksia hallitsemattomiin olosuhteisiin. *Prologi – Viestinnän ja vuorovaikutuksen tieteellinen aikakauslehti*, 19(1), 62–81. <https://doi.org/10.33352/prlg.119407>
- Juntunen, T. & Virta, S. (2018). Security Dynamics: Multilayered Security Governance in an Age of Complexity, Uncertainty, and Resilience. Teoksessa A. Kangas, J. Kujala, A. Heikkinen, A. Lönnqvist, H. Laihonon & J. Bethwaite (toim.), *Leading Change in a Complex World: Transdisciplinary Perspectives* (s. 67–86). Tampere University Press.
- Juntunen, T., & Hyvönen, A.-E. (2020). Koronakriisi, informaatio ja resilienssipolitiikka. *Kosmopolis*, 50(2), 72–92. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-017367928>
- Kaarkoski, M., Koistinen, P., Jalonen, H., Keinänen, A., Lonka, H. & Kallunki, V. (2021). Tiedon huoltovarmuus kompleksisessä ympäristössä. Teoksessa *Sotataloustietoutta XI: Sotatalous 2020-luvulla* (s. 106–112). Sotataloudellinen Seura.
- Kari, M. (2023). Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset kokonaisturvallisuusmalliimme. *Defensor Legis: Suomen Asianajajaliiton Äänenkannattaja*, 2023(4,5), 724–734. Noudettu 15.3.2024 osoitteesta https://www.edilex.fi/defensor_legis/1001160013.pdf
- Karvonen, E. (2000). Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. *Media & viestintä*, 23(2), 78–84. Noudettu 11.2.2024 osoitteesta <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/61529>
- Keskinen, M., Kantola, A., Mäkinen, J., & Salonen, A. O. (2017). Miten yhteiskehittää kokonaisturvallisuutta? Tieteidenvälisiä näkemyksiä Winland-hankkeesta. *Tiede ja ase*, 75, 124–154. Noudettu 11.2.2024 osoitteesta <https://journal.fi/ta/article/view/67728>
- Ketola, M., Sommarberg, S., Koistinen, P., Huhtinen, A-M. & Sederholm, T. (2023). *Disinformaation torjuminen ja resilienssin parantaminen vaativat laajaa yhteistyötä eri yhteiskuntasektoreiden välillä*. Maanpuolustuskorkeakoulu julkaisusarja 3: työpapereita 9/2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-3426-5>
- Kihlström, L., Janhonen, K., Karreinen, S., Keskimäki, I. & Tynkkynen, L-K. (2023). Varautuminen on muutakin kuin maskeja. *Suomen Lääkärilehti*, 13–14. Noudettu

6.3.2024 osoitteesta <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/varautuminen-on-muutakin-kuin-maskeja/>

- Koistinen, P., Sommarberg, S., & Sederholm, T. (2023). Viranomaisten velvollisuus ja mahdollisuudet oikaista virheellistä tietoa. *Informaatiotutkimus*, 43(1–2), 36–57. <https://doi.org/10.23978/inf.129129>
- Kork, A.-A., Turja, T., Kurkela, K., Jones, M., & Jäntti, A. (2023). Informaatiolukutaito osallisuuden ja hyvinvoinnin politiikkana. *Politiikka*, 65(4), 269–297. <https://doi.org/10.37452/politiikka.127226>
- Kotsias, J., Ahmad, A. & Scheepers, R. (2022). Adopting and integrating cyber-threat intelligence in a commercial organisation, *European Journal of Information Systems*, 32(1), 35–51. <https://doi.org/10.1080/0960085X.2022.2088414>
- Lister, M & Wells, L. (2001). *Seeing beyond belief: cultural studies as an approach to analysing the visual. Handbook of visual analysis*. London Sage.
- Liu, Y. & Duarte, H. (2023). Repairing public trust through communication in health crises: a systematic review of the literature. *Public Management Review*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/14719037.2023.2284224>
- Liu, Y. (2024). Public trust and collaborative governance: an instrumental variable approach. *Public Management Review*, 26(2), 421–442, <https://doi.org/10.1080/14719037.2022.2095003>
- Lloyd, A. (2015). Stranger in a strange land; enabling information resilience in resettlement landscapes. *Journal of Documentation*, 71(5), 1029–1042. <https://doi.org/10.1108/JD-04-2014-0065>
- Malin, V. (2012). *Johtajasta tohtoriksi – osaajasta oppijaksi? Organisaatiossa oppimisen monta todellisuutta goffmanilaisena kehysanalyysinä*. [väitöskirja, Jyväskylän yliopisto]. Jyväskylä University Printing House. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4745-3>
- Martin, L. (2024). Global Governance Confronts the Onslaught of Disinformation. *Perspectives on Politics*, 22(1), 7–10. <https://doi.org/10.1017/S1537592723002979>

- Media Metrics Finland. (2024). *KMT 2024 lehtien lukijamäärät*. Noudettu 9.12.2024 osoitteesta <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2024/09/Lukijamaarat-KMT-2024.pdf>.
- Minkkinen, M. (2019). The anatomy of plausible futures in policy processes: Comparing the cases of data protection and comprehensive security. *Technological Forecasting & Social Change*, 143(2019), 172–180. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.03.007>
- Myers, N. (2021). Information sharing and community resilience: Toward a whole community approach to surveillance and combatting the “infodemic”. *World Medical & Health Policy*, 13(3), 581–592. <https://doi.org/10.1002/wmh3.428>
- Myndigheten för psykologiskt försvar. (2024). Noudettu 28.11.2024 osoitteesta <https://www.mpf.se/om-oss/vart-uppdrag>.
- NATO. (2024). *Resilience, civil preparedness, and Article 3*. Noudettu 15.11.2024 osoitteesta https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm.
- Niskanen, V.-P. (2023). Instituutioihin kohdistuvan luottamuksen ja koronapandemiaan liittyvien rajoitustoimenpiteiden dynamiikat Suomessa. *Hallinnon Tutkimus*, 2023(2), 221–254. <https://doi.org/10.37450/ht.122204>
- Niskanen, V.-P., Uusikylä, P., Lonka, H., Ahonen, P., Laitinen, K., Tervo, V.-P., Ruoslahti, H. & Huttunen, P. (2024). *Onko siviilivalmiudelle tarvetta Suomessa? Siviilivalmiuden käsite, käyttö ja lisäarvo osana kansallista varautumista*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024:1. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-015-8>
- OSCE. (2019). *Freedom of religion or belief and security: Policy guidance*. Noudettu 4.3.2024 osoitteesta: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/2/429389.pdf>
- Osman, M., Adams, Z., Meder, B., Bechlivanidis, C., Verduga, O., & Strong, C. (2022). People’s understanding of the concept of misinformation. *Journal of Risk Research*, 25(10), 1239–1258. <https://doiorg.ezproxy.jyu.fi/10.1080/13669877.2022.2049623>
- Paananen, R., Soikkeli, M., Starck, M., Aro, M., Kuusisto, T., Rusila, T., & Tuulensuu, T. (2024). *Suomen kyberturvallisuusstrategia 2024–2035* (Valtioneuvoston

- kanslian julkaisuja 2024:11). Valtioneuvoston kanslia. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165860>
- Parry, G. (1976). Trust, Distrust and Consensus. *British Journal of Political Science*, 6(2), 129–142. <https://doi.org/10.1017/S0007123400000594>
- Pekkola, S. & Ylinen, M. (2023). Kyberhyökkäys voi uhata sairaaloitakin. *Lääkärilehti*, 78(35–36), 1326–1327. Noudettu 28.2.2024 osoitteesta <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/151957/SLL35-36-2023-1326.pdf?sequence=1>.
- Piazza, J. (2023). Political Polarization and Political Violence. *Security Studies*, 32(3), 476–504. <https://doi.org/10.1080/09636412.2023.2225780>
- Pirnazarov, N. (2024) The Scientific Concept of Spiritual Security: Philosophical Analysis. *Preprints*. <https://doi.org/10.20944/preprints202401.1985.v1>
- Prior, M., Alsharawy, A., Andrews, TM. (2023). People are less myopic about future than past collective outcomes. *Proc Natl Acad Sci U S A*, 120(52). <https://doi.org/10.1073/pnas.2310050120>
- Rantamäki, A. & Jalonen, H. (2022). Hallinnan informaatioresilienssiä etsimässä – Tutkimusmatka käsitteen juurille. *Hallinnon Tutkimus*, 41(1), 35–51. <https://doi.org/10.37450/ht.107861>
- Rantamäki, A. (2023). Informaatioresilienssin rakentumiseen vaikuttavien tekijöiden ilmeneminen varautumista koskevassa asiantuntijapuheessa. *Hallinnon Tutkimus*, 42 (5), 492–510. <https://doi.org/10.37450/ht.127936>
- Rantamäki, A. (2024). *Hallintaa epävarmuudessa: informaatioresilienssi kriiseissä ja niihin varautumisessa* [väitöskirja, Vaasan yliopisto]. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-395-133-4>
- Reunanen, E. (2022). Poliittinen polarisaatio ja journalismi: neljä medialuottamusprofiilia. *Media & viestintä*, 45(4), 22–45. <https://doi.org/10.23983/mv.125625>
- Rucinska, S., Fecko, M. & Mital, O. (2023). Trust in public institutions in the age of disinformation. *Proceedings of the Central and Eastern European eDem and eGov Days 2023*, 111-117. <https://doi.org/10.1145/3603304.3604075>

- Ruokolainen H, Widén G, Eskola (2023). How and why does official information become misinformation? A typology of official misinformation. *Library & Information Science Research*, 45 (2). <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2023.101237>.
- Sanastokeskus TSK ry. (2017). *Kokonaisturvallisuuden sanasto*. Noudettu 7.3.2024 osoitteesta: <https://turvallisuuskomitea.fi/viestinta/kokonaisturvallisuuden-sanasto/>
- Sanastokeskus TSK ry. (2018) *Kyberturvallisuuden sanasto*. Noudettu 7.3.2024 osoitteesta: https://sanastokeskus.fi/tiedostot/pdf/Kyberturvallisuuden_sanasto.pdf
- Sisäministeriö. (2023). *Sisäisen turvallisuuden sanasto*. Noudettu 8.3.2024 osoitteesta: https://valtioneuvosto.fi/documents/1410869/4024872/Sisaisen_turvallisuuden_sanasto.pdf/
- Sommarberg, S., Alaraatikka, M. & Sederholm, T. (2024). Kohti parempaa viranomaisten disinformaatiotietoisuutta. *Hallinnon tutkimus*, 43(2), 6–22. <https://doi.org/10.37450/ht.131286>
- Stoeckl, K. (2022). Russia's Spiritual Security Doctrine as a Challenge to European Comprehensive Security Approaches. *The Review of Faith & International Affairs*, 20(4), 37–44. <https://doi.org/10.1080/15570274.2022.2139536>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- TuVL 2/2023 vp. *Tulevaisuusvaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ja valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024–2027*.
- Uusikylä, P., Lonka, H., Pelttari, H., Jalonen, H., Laitinen, K., Sederholm, T., Huhtinen, A.-M., Anttonen, M., Niskanen, V.-P., Vartiainen, P., & Tikanmäki, I. (2021). *Viljasta verkostoihin – Huoltovarmuuskeskuksen arviointi*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisusarja 2021:32.
- Valtioneuvosto. (2012). *Valtioneuvoston päätös kokonaisturvallisuudesta*. Noudettu 21.2.2024 osoitteesta: https://www.defmin.fi/files/3023/Periaatepaatos_kokonaisturvallisuudesta_2012_fi.pdf.

- Valtioneuvosto. (2013). *Suomen kyberturvallisuusstrategia*. Noudettu 19.2.2024 osoitteesta: https://www.defmin.fi/files/2347/Suomen_Kyberturvallisuusstrategia.pdf.
- Virta, S. & Branders, M. (2023). Comprehensive governance and security. Teoksessa Pekkola, E, Johansson, J-E, Mykkänen, M. (toim.), *Finnish public administration. Nordic public space and agency*. Palgrave Macmillan.
- Väliverroinen, E. (2007). *Geenipuheen lupaus. Biotekniikan tarinat mediassa*. Helsingin yliopisto.
- Wardle, Claire & Derakhshan, Hossein. (2017). *Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making* *Information Disorder Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking*. The Council of Europe.
- Weedon, J., Nuland, W. & Stamos, A. (2017). *Information operations and Facebook*. Noudettu 24.3.2024 osoitteesta: https://i2.res.24o.it/pdf2010/Editrice/ILSOLE24ORE/ILSOLE24ORE/Online/Oggetti_Embedded/Documenti/2017/04/28/facebook-and-information-operations-v1.pdf.
- Weber, M., Hacker, J., Karintaus, L., Pekkola, S., vom Brocke, J., & Ylinen, M. (2023). Preparing for cyberattacks: a case study of resilience in the health-care sector. *ECIS 2023 Research Papers*, 314. Noudettu 5.3.2024 osoitteesta: https://aisel.aisel.net.org/ecis2023_rp/314
- WHO. (2022). <https://www.who.int/europe/news/item/27-09-2022-statement-the-european-region-is-in-a-permacrisis-that-stretches-well-beyond-the-pandemic-climate-change-and-war>
- Wigell, M., Hägglund, M., Fjäder, C., Hakala, E., Ketola, J. & Mikkola, H. (2022). *Nordic resilience. Strengthening cooperation on security of supply and crisis preparedness*. Ulkopoliittinen instituutti.
- Wood, J., & Shearing, C. (2007). *Imagining security*. Willan.
- Xiang, T. & Chen, Y. (2023). To coordinate or not? A configurational approach to understand public organizations' emergency preparedness coordination. *Public administration review*, 84(5), 817-832. <https://doi.org/10.1111/puar.13752>

Zamparutti, T., Jones, M., Tugran, T., Vona, L., Navas, L., Sidło, K. W., Kulesa, A., & Chmiel, O. (2022). *Developing a handbook on good practice in countering disinformation at local and regional level*. European Committee of the Regions. Commission for Citizenship, Governance, Institutional and External Affairs.
<https://data.europa.eu/doi/10.2863/066582>

72 tuntia. Noudettu 7.3.2024 osoitteesta www.72tuntia.fi

Liitteet

Liite 1. Koko aineisto

HS 2.3.2022	Ulkopoliittisen instituutin Mika Aaltola listaa Ukrainan sodan oppeja: ”Meidän ei kannata tuudittautua siihen ajatukseen, että Suomi on erillistapaus”	https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008653768.html
HS 8.3.2022	”Koen syvää tarvetta varautua kriisiin” – Ukrainan sota voi herättää äärimmäisiä tunteita, ja näin silloin kannattaa toimia	https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000008653529.html
HS 20.3.2022	Nykyinen asevelvollisuus on epätasa-arvoinen, ja kaikille pakollinen kriisikoulutus ratkaisisi ongelman.	https://www.hs.fi/visio/art-2000008694142.html
HS 22.3.2022	Suomalaisten pitäisi nyt keskittyä rauhaan eikä sotaan	https://www.hs.fi/visio/art-2000008694869.html
HS 31.3.2022	Venäjä on informaatio-rintaman konkari, joka ”pyrkii 110-prosenttisesti siihen, että emme liittoutuisi Natoon”	https://www.hs.fi/suomi/art-2000008717026.html
HS 10.5.2022	Suomen kriittisen infran yhtiöt ovat Nato-superviikolla varpaillaan, varautuvat kyberiskuihin ja jopa tuhotöihin	https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008803868.html
HS 11.5.2022	”Jos päätöksentekoon halutaan vaikuttaa, niin sen aika on nyt” – Puolustusvoimat ja Rajavartiolaitos varautuvat Nato-superviikkoon	https://www.hs.fi/suomi/art-2000008806141.html
HS 14.8.2022	Kyberhyökkäykset yleistyvät, ja ne ovat rikkollisille hyvää bisnestä – Uhrille koituu helposti miljoonien eurojen kustannukset	https://www.hs.fi/talous/art-2000008999881.html
HS 9.9.2022	Kriiseihin varautumisessa on paljon parantamisen varaa	https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009054890.html
HS 11.9.2022	Suomi käy klapeilla Putinia vastaan	https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000009055753.html
HS 13.9.2022	Vääristeltyä tietoa voi torjua	https://www.hs.fi/tiede/art-2000008809617.html
HS 1.10.2022	Pelastusalan asiantuntija: Näin jokaisessa kotitaloudessa kannattaa varautua kriiseihin juuri nyt	https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000009103892.html
HS 5.10.2022	Hybridiajan huoltovarmuus varautuu uusiin uhkiin, muttei voi unohtaa vanhojakaan	https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000009115207.html
HS 25.10.2022	Ukrainan tukena kybertaistelussa ovat karvaat opit menneisyydestä ja ”tiikeritiimit”	https://www.hs.fi/maailma/art-2000009140105.html
HS 19.11.2022	Valmiina	https://www.hs.fi/visio/art-2000009150357.html

HS 25.11.2022	Kyberhyökkäykset ovat yleistyneet, kansalaisia kehoitetaan valppauteen	https://www.hs.fi/suomi/art-2000009220448.html
HS 2.12.2022	Mediakasvatuksessa on syytä keskittyä olennaiseen	https://www.hs.fi/mieli-pide/art-2000009234702.html
HS 3.7.2023	Yle ja SVT lupaavat tukea toistensa uutistuotantoa kriisitilanteissa	https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009695216.html
HS 12.9.2023	Faktabaari ja Ukrainalaisten keskus -hanke saivat tiedonjulkistamisen valtionpalkinnon	https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009848535.html
HS 28.1.2024	Presidentinvaaleissa haetaan vaikeiden aikojen johtajaa	https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000010147155.html
HS 10.2.2024	Jos ei nyt rakenneta Pohjolan Spartaa	https://www.hs.fi/mieli-pide/art-2000010208312.html
HS 14.3.2024	Suomi varautuu Ukrainan esimerkin osoittamana siviileihin kohdistuvaan sodankäyntitapaan	https://www.hs.fi/suomi/art-2000010294075.html
HS 11.4.2024	Jevin West on "kuolleen internetin" vastustaja.	https://www.hs.fi/visio/art-2000010319861.html
HS 12.4.2024	Tekoälyn generoima väärä tieto on maailman suurimpia uhkia	https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000010356759.html
HS 5.5.2024	Suomea ei ole vielä testattu: emme tiedä, miten selviäisimme oikeasta ulkovallan sekaantumisesta	https://www.hs.fi/mieli-pide/art-2000010376609.html
HS 18.5.2024	Tutkimus: Disinformaatio levisi eurooppalaisten vaalien alla, myös Suomessa	https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010435792.html
HS 15.7.2024	Uskonnollisia johtajia tarvitaan taistelussa disinformaatiota vastaan	https://www.hs.fi/mieli-pide/art-2000010557395.html
HS 27.7.2024	Ei kurjuutta kummempaa	https://www.hs.fi/visio/art-2000010523609.html